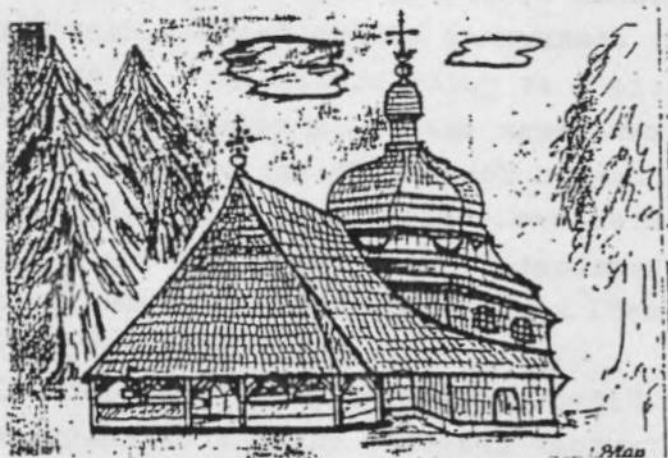

Улюч

Зібрав і підготував Василь Чарнецький
27 травня 1990 - .

Шановні Читачі!

Перед Вами бюлетень у котрому по 40 роках з негода повернутись не тільки своєю присутністю, й споминами до прекрасного села, яким колись було Уляч. Село, у якому проживало перед війною ко-2,5 тисяч мешканців за свою вірність до рідної культури, національної свідомості приречене було на загибель.

Перед II Світовою Війною, підчас війни і після неї людей розпорошено по цілому світі. Село в 1946-1947 роках було цілковито спалене польським військом, а людей які ще залишились насильно везено до Радянського Союзу та в різні частини Польщі. Але любов до рідної землі, тих прекрасних краєвидів і чудом збереженої церкви перемогла. Ось сьогодні зустрічаємось! Може матимемо можливість зустрічатися щороку й переживати разом святкування празника Вознесення Господнього в майбутньому. Дай Боже!

Із збережених документів, фотографій та спогадів надруковано в цьому бюлетені частину історії нашого села і його мешканців.

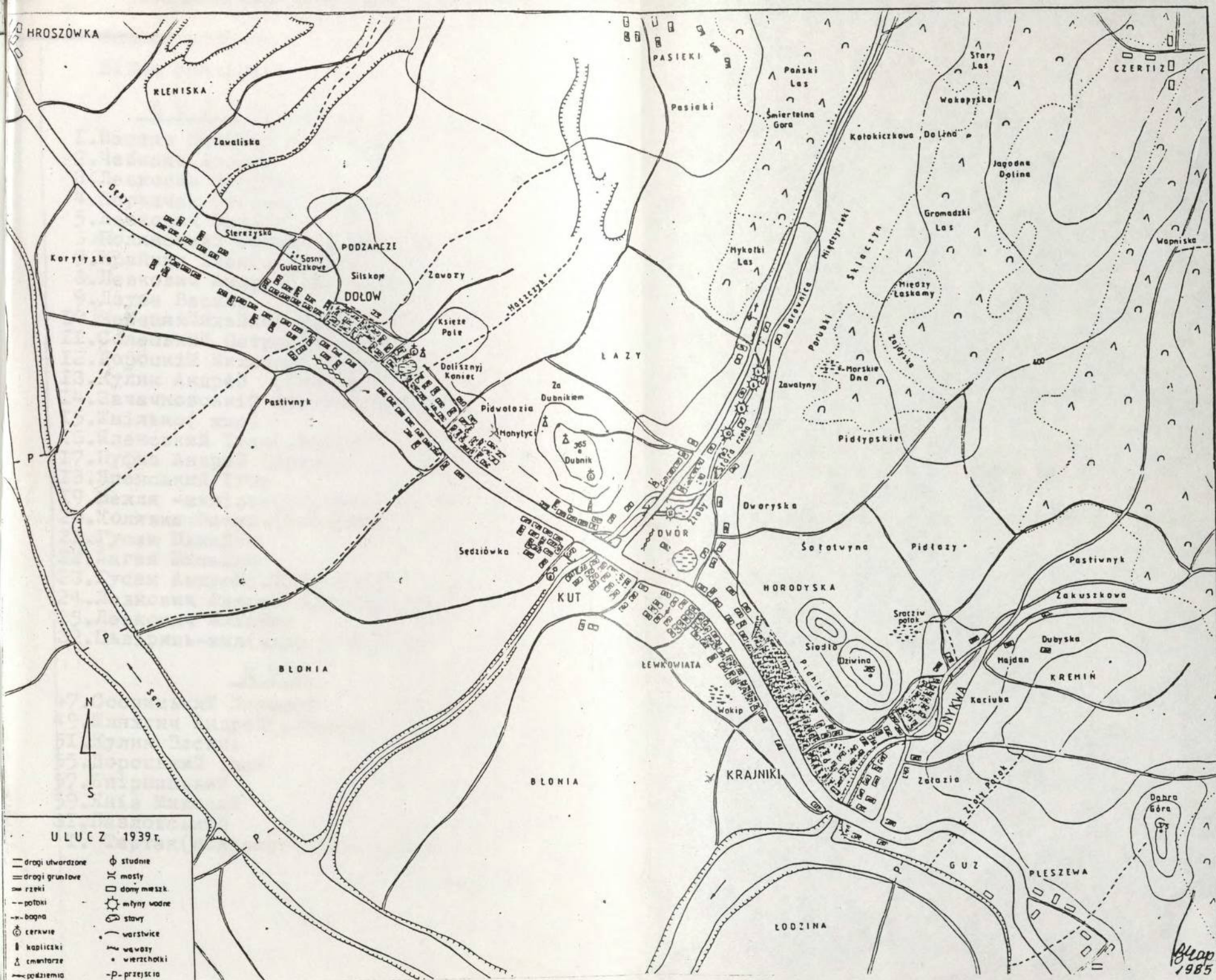
Водночас хочу подякувати тим, хто мені допомагає у цьому, а зокрема Станіславу Руферові, Миколі Ковальському і Василю Тхіреві з Гурова-Ілавець. Велике спасибі журналістові Степану Мігусові за розміщення статей як у польських, так і наших газетах. Висльвою велику вдячність усім тим, які

допомогали мені відтворити план села перед
знищенням.

За всілякі недоліки у бюлетені щиро Вас дорогі
Читачі перепрошую!

З великою до Вас пошанкою

Василь Чарнецький

Map.
1985

Список мешканців села Уляч до II Світової
Війни позначені чергово на плані:

Б О Р І В Н И Я

- 1.Настич Миколай ("Миколка")
- 2.Чебеняк Андрій
- 3.Левкович Марійка
- 4.Харидчак Степан("чадусьо")
- 5.Левкович Михайл
- 6.Полянський Миколай("Мельник")
- 7.Крайник Іван("Зарічний")
- 8.Левкович Андрій("Середній")
- 9.Дзуба Василь
- 10.Чебеняк Михайло("Кішанин")
- 11.Солецький Петро("Яцків")
- 12.Дороцький Михайло("Марцін")
- 13.Кулик Андрій (Гулячок)
- 14.Зачачковській Настич("Петрик")
- 15.Шмілько(жид)
- 16.Яленський Іван("Бонько")
- 17.Пуфка Андрей (фрізер)
- 18.Яленський Ігор
- 19.Мехля -жидівка(виробництво льодів)
- 20.Холявка Василь(столярня)
- 21.Гусак Михайло
- 22.Баган Михайло
- 23.Гусак Андрей("Спід дібри")
- 24.Левкович Андрей ("Здвориска")
- 25.Левкович Михайло
- 32.Цввіринь-жид(млин і тартак)

К У Т

- 47.Сосницький Миколай
- 49.Шляхтич Андрей("Клачка")
- 51.Кулик Засиль
- 55.Дороцький Іван
- 57.Явірницький
- 59.Янів Миколай
- 61.Павловський
- Т. Тартак(полського полковника)

КУТ

25. Сендер - жид
27. Холявка Михайло
34. Паньський двір
П. Постерунок Поліції
Р. Пожежна домівка
28. Гусак Ігор
30. Холявка Ігор
36. Холявка Миколай
267. Котянський Теодозій
269. Мисігін Мошко-жид(корчма)
271. Галецький Мирон
273. Перхач Марійка
274. Полянський Андрій
275. Морайко Миколай
195. Полянський Миколай
189. Гулячок Андрей
197. Полянський Петро(солтис)
191. Гнатиско Пелягія("Текля")
193. Паульо("Ф. Фешин")
181. Полянський Михайло
183. Пуфка Василь
185. Солецький Михайло("Захаря")
187. Солецький Василь
171. Громадська кооператива
175. Шмілько-жид
177. Гусак Василь
179. Гиршко("Мул")-жид різня
173. Даса Руфка - жидівка
169. Міхно Марійка("Гусакова")
Б. Біжниця(Синагога)
33. Баган Михайло
31. Дзюба Василь
29. Борух-жид(корчма)
35. Йосьо("Мойків")-жид
37. Сосницький Михайло
39. Хома Василь
41. Тхір Михайло
35. Лузер - жид
43. Полівка Володимир("Гіляри")
45. Крайник Марійка

ЛЕВКОВИТА

- 38. Полянський Михайло ("Під б'якою")
- 40. Лоронський Михайло ("Грисьо")
- 42. Лейба Шимко-жид (шкляр)
- 44. Кулик Петро ("Парига")
- 46. Га брамко-жид (склеп)
- 48. Левкович Михайло
- 50. Чубіняк Миколай ("Янчик")
- 52. Дзуза Василь
- 54. Гарун-жид
- 56. Гондзьо Миколай ("нуфрий")
- 58. Левкович Михайло ("Капраль")
- 60. Головка Петро ("Митро")
- 63. Колявка Петро ("Петрочко")
- 65. Кібала Нестор
- 67. Пуфкій ("Когут")
- 69. Хлязка Ігор
- 71. Явірницький Снуфрі
- 73. Шльома-жид (кравець)
- 75. Байтель-жид (склеп швецький)
- 77. Левкович Миколай
- 79. Полячин Міля
- 81. Головка Іван
- 83. Полянський Степан
- 85. Морайко Миколай
- 87. Трогорович Марцін
- 89. Морайко Зося
- 91. Дзік Василь
- 93. Клиш Наталя (Надзка")
- 95. Клиш Кіперян
- 97. Бадира Андрій
- 99. Фик Василь
- 101. Левкович Ігор
- 103. Полівка Володимир
- 105. Кулик Іван
- 107. Бадирка Пелягія
- 109. Морайко Кость
- 111. Гондзьо Степан
- 113. Мариньчак
- 115. Сосницький Ігор

К Р А І Н И К И

117. Гондзьо Михайло
119. Крайник Іван ("Пілсудский")
121. Баган Іван
123. Кібала Василь ("Ганюрик")
125. Полянський Теодор ("Міхалічко")
127. Задирка Пелага
129. Морайко Пелягія ("Спід луки")
131. Фик Катерина
133. Левкович Іван
135. Павловська Марія
32. Левкович ("з над склепу")
34. Клиш Олекса (писар)
34а. Петрушак Іван
38. Ксіль Мошко-жид
70. Тхір Теодозій
72. Бадирка Іван
74. Пастушок Михайло
75. Павловський Іван
75. Кречко Іван
80. Гулячок Даниїл ("Данько")
82. Чарнецький Михайло
84. Левкович Миколай
85. Паньчишин Андрей
88. Бараник Василь
90. Баган Василь
92. Тхір Миколай
94. Бадира Миколай
96. Гондзьо Андрій
98. Даньчишин Василь
100. Полянський Василь
102. Клиш Іван
104. Шурко Миколай
106. Бебля -жид (різник)
108. Ковалський Миколай
112. Гулячок Василь
114. Деклинський Іван ("Параська")
110. Гулячок Петро
146. Полянський Миколай
148. Ковалський Василь ("Польнишин")
150. Варскій Василь
152. Мехель-жид (вляхар)
154. Солецький Миколай

К Р А Т Н И К И

156. Сендер-жид (гандляр деревом)
158. Середницький Андрей
160. Кузьня Середницького
162. Полянський Михайло ("Гоптишів")
164. Солецький Іван
166. Зовк Іван (швець)
168. Павловський Іван
170. Наридчак Дмитро (столяр)
172. Наридчак Василь
174. Балка ("Гавтинас")
176. Лейба -жид (кравець)
178. Балка Михайло
180. Димко-жид (пекар)
182. Мацай
184. Лойчика-жидівка
188. Каспер Миколай
200. Крайник Іван
202. Балка Миколай ("Зисільник")
204. Брайда Вульва-жидівка
206. Фик Іван
208. Наридчак Іван ("Чадусь")
210. Мазурчак Катерина
212. Дороцька Катерина
214. Дороцький Іван ("Парига")
216. Гондзьо Михайло
218. Кулик Василь ("Максим")
220. Каїм-жид
X 222. Кулик Миколай
224. Чубіняк Василь
226. Кулик Михайло
228. Бадира Василь
230. Бадира Іван
232. Левицький Іван
234. Бараник Андрей
236. Чарнецький Василь
238. Чарнецька ("Фіриха")
240. Паниківський Іван
242. Пуфка Марійка
І37. Сосницький Миколай
І39. Дороцький Іван ("Замостовий")
І41. Жидівська різня
І43. Булан Мошко-жид

К Р А І Н И К И

- 145. Алтер-жид (гандляр деревом)
- 161. Ясінський - кузня
- 163. Селецкий Лосиф
- 163а. Крайник Миколай
- 147. Бебла Гарун-жид
- 149. Владичак Петро
- 151. Ковальський Теодозій ("Польнишин")
- 153. Крайник Ігор
- 155. Варський Іван ("гатала")
- 157. Ясінський Сигмунт - коваль
- 159. Пилип Петро ("Селецкий")

П О Н И К З А

- 242. Паниківський Іван
- 240. Гиршко -жид (гандляр коровами)
- 244. Дороцький Іван ("Клачко")
- 244а. Шляхтич Андрей
- 246. Неклинський Іван (листонош)
- 248. Антошко Михайло
- 248а. Харидчак Михайл
- 250. Неклинський Митро
- 252. Кровяк Іван
- 254. Кровяк Францішек
- 256. Зласевіч Мілько
- 258. Гавтинас Шимко
- 260. Клиш Михайло (музика)
- 262. Шурко Василь
- 264. Беца - жид
- 266. Клиш Миколай
- 266а. Ковальська Анєлька (Ганя)
- 268. Петрушак Василь
- 270. Харидчак Гелетка
- 272. Паниківський Василь
- 272а. Харидчак Василь
- 165. Згрубка Миколай
- 165а. Рудик Петро
- 167. Харидчак Василь ("Датко")

П А С І К И

- 116. Солецький Іван
- 118. Дробут Іван
- 120. Барток Михайло
- 122. Мільчановський Андрей
- 124.

М С Т И Д И - І

- Ш. Нова школа
276. Петрушак Михайло
277. Гусак Ігор
278. Середницький Василь ("Казевіч")
279. Добрянський Іван
281. Подоляк Михайло
282. Левкович Михайло ("Ланько")
X 283. Крайник Іван ("Бертик")
284. Дороцький Михайло
285. Мільчановський Андрей.
286. Баган Віктор
287. Харидчак Анна ("бура")
288. Тхір Олекса ("Заставський")
289. Тхір Миколай ("Спілгирецький")
290. Лудик-жид
299. Мільчановський
201. Добрянський Ігор

І С Л І Ш Н И І К І Н Е Ш Ї

203. Середницький Василь
205. Крайник Іван
207. Тхір Миколай ("Тхорик")
209. Рудзкий Іван
213. Коцан Андрей
211. Шурко Миколай ("Кобіз")
215. Полянський Василь ("Дробут")
217. Кухра Миколай
219. Петро "гриніз"
291. Середницький Олекса
292. Дороцький Миколай
293. Шуль Василь
293а. Яворницька Мілька
294. Яворницький Михайло ("Бурчин")
295. Шурко Іван
296. Кустевіч Миколай ("Гема")
297. Клиш Ігор ("гриць")
298. Юхник Іван ("венгер")
299. Струс Михайло
300. Варський Іван

Д О Л О В

301. Мех ("Гальчик")
302. Тхір Іван ("Куцила")
303. Глебанія

- 305. Морайко Миколай
- 306. Тхір Миколай
- 307. Мільчановський Андрей
- 308. Шляхтич Василь
- 309. Стара школа
- 310. Харидчак ("Куба")
- 311. Полянська Пелагія
- 312. Бадира Ігор
- 313. Сигман Миколай ("Микольцьо")
- 314. Харидчак Якуб
- 315. Добрянський Василь
- 316. Юхник Іван
- 317. Слабий Іван
- 318. Слабий Онурі
- 319. Росенберг Абрагам-жид
- 320. Юхник Миколай
- 321. Кібала Петро
- 322. Тевецин Миколай
- 323. Юхник Василь ("Музика")
- 324. Шляхтич Василь
- 325. Тхір Іван ("Курвайчик")
- 326. Морайко Степан
- 327. Хоцан Іван
- 328. Москаль. Миколай
- 330. Чубіняк Іван
- 329. Шляхтич Миколай
- 331. Варський Іван
- 221. Варський Юрко
- 223. Мільчановська Ганя
- 227. Тхік Ігор ("Вурко")
- 229. Клиш Ігнатій
- 231. Дороцький Михайло ("Ковалик")
- 233. Добрянський Миколай
- 235. Трач Леон
- 237. Тхір Павло ("Семишин")
- 239. Гбур Михайло
- 241. Хухро Михайло
- 243. Кровяк Петро
- 245. Шупак Йосиф
- 247. Добрянський Петро
- 249. Морайко Іван
- 251. Мендзиброцький Михайло
- 253. Левковіч Андрей

Д О Д О В

- 255.Петрушак Михайло(кузья)
- 257.Гулячок Филип
- 259.Руцька Марійка
- 261."Цап"-жид
- 263.Гулячок Андрей
- 265.Кустевіч Марійка("Салітра")
- 333.Іваніцький Петро
- 334.Міх Михайло(оліярня)
- 335.Морайко Іван
- 336.Шуба Слекса
- 337.Майорко-жид
- 338.Гелик Миколай
- 339.Дідик Михайло
- 340.Сікорський Станіслав
- 341.Лільчарський Франко

Загалом в селі містились:

- 2 школи
- 2 церкви
- 6 капличок
- 5 водних млинів
- 2 водні тартакі
- 1 млин і тартак парові
- 2 корчми
- 1 пекарня
- 3 різні
- 4 кравецьки майстерні
- 2 столярні
- 2 кузні

та багато інших необхідно потребних установ.

Улюч і його церква

ПОСИЛАЮЧИСЬ на статтю Риншарда Бриковського «Дерев'яна церква з-над Сяну», що була поміщена в журналі «Наша культура» (№ 4, 1980 р., стор. 8), бажаю поділитися своїми зауваженнями як з автором статті, так і з читачами.

У згаданій статті йдеться про старовинну дерев'яну церкву в селі Улюч над рікою Сян, віддаленому на 24 км на північ від Сянока та на 29 км на схід від Березона.

Перша відомість про село Улюч записана в грамоті Владислава князя опольського з 31 травня 1373 р., виданій з півгоди наданням села Яблоніци Пшибиславу синові Пала (Phal) з Ленчицької землі. Границі села Яблоніци мали сягати з одного боку до границь села Володз (в документі — Wolosze), з другого — до границь села Улюч (в документі — Ulicz)¹. Із згаданого документу випливає, що село Улюч засновано ще до 1373 року.

Друга відомість — в документі за 28 червня 1402 р., виданому королем Владиславом Ягайлом двоюрідним братам: Юрієві, Занку і Дмитрові з села Улюч (в документі — Ulicz). Згадані брати отримали добра (поле) і на їх місці засновано село Добра. Через оце село, за переправою через Сян, веде шлях з Сянока до Улюча.

Заснування села Улюч сягає часів багато раніших, ніж друга половина XIV ст. Назва села Улюч (Улич, Уліч) — приклад відплемінних назв місцевостей. Назви такі не виникали на території родючого племені — за винятком його периферії². Плем'я уличів, від назви якого виводиться й назва села, було одним з найстарших, які жили в давнину на землях килжкої Русі. Автор «Повісті про життя князя Ярослава Давидовича до кінця його днів» так написав про них у своєму географічному введенні до літопису: «...а угличі и тевєрші сєдяху по Днєстру, присєдяху к Дунаєви. Бє множєство их. Сєдяху бє по Днєстру оли до моря, и суть гради их и до сєго днє...»³. Слова «до сєго днє» можна піднести до 1110 р., коли монах Києво-Печерської лаври — Нестор закінчив поповнювати, списаний раніше до нього початковий звід літопису.

Про плем'я уличів згадує в половині IX ст. баварський Анонім (Улізізі, це численний народ, [має] 318 городів...)». Назва плем'я уличів над Дунаєм підняв у X ст. візантійський імператор Костянтин Багрянородний, називаючи їх «ультіной».

Назон уличів і тиверців виступають у літописах приблизно лише від середини IX до середини X ст. Пізніше зникають. Не означає це, що згадані племена загинули. Послабіла тільки їхня активність і тому не написано про них на сторінках історії. Почалися тоді процес об'єднання племен в один давньоруський народ.

Село Улюч розкинуто на східному березі Сяну. Ще далі на схід пливе Дністер. У Бєсєкидах є місце, де відстань між широким річковим становить кілька кілометрів. Веручи не до уваги, можна сміливо сказати, що ріка Сян витягала західні периферії колишнього племені уличів. Назва Улюч не підкреслена, не єдина на цих периферіях. Можна вказати ще назву «Уличке» в грамоті Липа, в давньому Добромильському повіті⁴. Село Уліч (Ulicz) розкинуто також на південному схилі Карпат, на території сьогоденної Словаччини на кордоні з УРСР.

Казимир III утримує на території Галицької Русі в 1340 р. Пограбував тоді у Львові скарбниці князя і північ з цього міста частину мешканців, поселяючи їх потім на своїй землі. Шойно в 1344 р. король прилучив до Польщі Перемиську і Сяноцьку землі, а через рік з'явилася в його титулі звання «пав і ділчі Русі»⁵. З цього видно, що загарбання згаданої території не далося королеві легко. Населення боронило свої права. Шойно в 1349 р. Казимир приєднав всю територію Галицької Русі. Сталося це при активній допомозі угорських військ, при фінансовій допомозі папи римського і при забезпеченні собі нейтральності татар⁶. Мабуть, не даремно.

Польську судову адміністрацію на приєднаних до Польщі землях встановлено шойно в 1435 р. Засвідчує це запис на титульній сторінці львівських земельних актів з цього часу⁷. Після приєднання Перемиської і Сяноцької земель списувано там також документи по-латини.

В судових актах міста Сянока з першої половини XV ст. збереглися записи про мешканців села Улюч. 2 червня 1442 р. записано, що шляхетний Рацлавський приймає в Улючі «відумершину» без згоди нага каштеляна в Сяноці⁸. Село Улюч було тоді т.зв., «королівщиною», а пан Рацлавський був, мабуть, офіціалом, що підлягав також королівській владі. «Відумершина» була не належність на Русі, яку приймав феодалний власник села від родини померлого

наліво і доходить до місця, де видно з лівого і правого боку звалища каміння. В цьому місці стояла колись дзвіниця-хвіртка з чотирма дзвонами. Дзвінищу розібрали після 1947 р. — дзвони пропали. Найцінніший був дзвін «Теодор», який своїм звуком розганяв грозові хмари. Через дві хвіртки в дзвіниці можна було відстатися на цвинтар біля старої церкви. Мабуть, колись дзвіниця була оборонною баштою.

Входимо на прицерковний цвинтар. Праворуч стоїть церква, а перед нею кілька надгробних хрестів. Хрести видно і з лівого боку. Мають вони польські написи. Інші могили позначені лише камінням. Хрести з них поскидані. В глибині ліворуч видніє давня трупарня, яка, як на іронію, збереглася незнищеною. Напроти неї, праворуч, знайдено заєпану колись водойму. Узбіччя пагорба порослі старими липами. Під ними внизу видно звалища каміння, кінець якого на протилежному від дзвіниці боці площадки. На цьому місці стояла колись брама з надбранною баштою. Вид на вершині гори, тиша, яка тут панує, величність смерті — справляють несамо-вмивне враження, здається час тут затримався.

Церкву і кладовище оточували колись подвійні т.зв. сухі мури, а між ними глибокий рів. В минулому ще столітті мур досягав висоти росту людини і видно було в ньому квадратні отвори. На схилах гори, порослих молодим лісом, ще й нині можна помітити межі орних колись піль. Визначає їх зібране з поля каміння. З Долішнього Кінця і Підволосів вели колись на Дубник дві дороги, які кінчалися біля мурів. На схилах гори під час оранки в 1876 р. знайдено алебарду. Була вона зброєю піхоти до XV століття. Може це свідчення битви, яка тут розігралася? Не виключене, що битва така відбулася тоді, коли війська Казимира III здобували і підбили укріплення городища княжої Галицької Русі.

Цікавими є назви сусідніх гір: Дивина і Сторожиська. З першої видно всю околицю — від південного сходу до північного заходу — в тому й села за Сяном і переправу через ріку в селі Добра. Назва гори Сторожиська ясно визначає роль цієї гори. Можна додумуватися, що на Дивині і Сторожиськах розкладені були колись сторожево-спостережні пункти, зв'язані з обороною села, а зокрема укріпленням людською рукою верхів'ям гори Дубник.

Археологічні розшуки в 1964 р., ведені Т. Журовським на Дубнику, мали, як здається, пробний характер. Стверджено однак, що оточення церкви мало оборонну основу, яка виникла на зламі XV-XVI ст.ст. Далішні серйозні археоло-

гічні розшуки можуть з'ясувати таємницю гори Дубник.

Розташування укріпленого місця на схилах спадистих ярів, його кругла форма та знайдена водойма — вказують на те, що масмо тут справу з середньовічним городищем. Аналогічні слов'янські городища з X-XII ст. відкопали археологи на тій території, де в давнину перебували історичні племена тиверців і уличів, напр., Єкімауши на Молдавщині¹⁸.

В пам'яті найстарших мешканців села збереглася інформація, яку передавали з покоління в покоління, що перші мешканці села поселилися в Куликівській долині, яка простягається на північ від гори Дубник. Мало там стояти 14 хат. Пікаво, що назва долини «Куликівкова» має цю саму головну морфему, що й назва племені «уличі». Прізвиське «Кулик» виступає в селі і досі. З цією морфемою можна зв'язувати, думаю, одне з найстаріших прізвиськ, яке виступало в селі на початку XIV ст. і перетривало до сьогодні — Клич.

Дослідники подають різні дати заснування монастиря і побудови церкви: 1510 чи 1517 роки. Дат цих не можна поки що документувати писаними джерелами. Можливо, що джерел таких ще не виявлено. Дослідники ЧСВВ (Чини св. Василя Великого) подають такі дати:

— 1570 рік — дата фундації монастиря в Улючі,

— 1691 рік — перехід на унію і посвячення з Римом,

— 1739 рік — приєднання монастиря до однієї провінції ЧСВВ,

— 1745 рік — касація 18 жовтня цього року зібралася в Дубні Генеральна капітула, яка вирішила ліквідувати всі маленькі монастирі, в цьому також в Улючі¹⁹.

Є також інформація, що улюцький монастир ліквідовано з приводу браку фундації, а речі з нього перенесено до монастиря в Добромилі²⁰. Сам відхід монахів зберігся в пам'яті людей. Один з них повернувшись у бін села, перехрестив його.

Певною датою існування монастиря в Улючі є 1643 р. В музейному архіві в Сяночі збереглася літургійна книга-служебник, надрукована в 1639 р. у Львові. Книга ця була перейнята музеєм в Улючі і на залучення до неї карти виділи прізвиське — Поливка. Один з останніх діячів у селі називався Ілаоїд Поливка. Його могила з камінням по-колом знаходиться перед апсидою церкви на Дубнику.

На березі згаданого служебника написують записані чорнилом слова, з яких дізнаємося, що книгу цю подарував монастиреві в Улючі і передав «люктив» Сергійові Велозако сам Петро Мона-

паліно і доходить до місця, де видно з лівого і правого боку звалища каміння. В цьому місці стояла колись дзвіниця-хвіртка з чотирма дзвонами. Дзвіниці розібрали після 1947 р. — дзвони пропали. Найцінніший був дзвін «Теодор», який своїм звуком розганяв грозові хмари. Через дві хвіртки в дзвіниці можна було дістатися на цвинтар біля старої церкви. Мабуть, колись дзвіниця була оборонною баштою.

Входимо на прицерковний цвинтар. Праворуч стоїть церква, а перед нею кілька надгробних христів. Хрести видно і з лівого боку. Мають вони польські написи. Інші могили позначені лише камінням. Хрести з них поскидані. В глибині ліворуч видніє давня трупарня, яка, як на іронію, збереглася незнищеною. Напроти неї, праворуч, знайдено заєпану колись водойму. Узбіччя пагорба порослі старими липами. Під ними вишу видно звалища каміння, кінець якого на протилежному від дзвіниці боці площадки. На цьому місці стояла колись брама з надбрамною баштою. Вид на вершині гори, тиша, яка тут панує, величність смерті — справляють несамо-миве враження, здається час тут затримався.

Церкву і кладовище оточували колись подвійні т.зв. сухі мури, а між ними глибокий рів. В минулому ще столітті мур досягав висоти росту людини і видно було в ньому квадратні отвори. На схилах гори, порослих молодим лісом, ще й нині можна помітити межі орних колись піль. Визначає їх зібране з поля каміння. З Долішнього Кінця і Півдолозів вели колись на Дубник дві дороги, які кінчалися біля мурів. На схилах гори під час оранки в 1876 р. знайдено алебарду. Була вона зброєю піхоти до XV століття. Може це свідчення битви, яка тут розігралася? Не виключене, що битва така відбулася тоді, коли війська Казимира III здобували і нищили укріплення городища княжої Галицької Русі.

Цікавими є назви сусідніх гір: Дивина і Сторожиська. З першої видно всю околицю — від південного сходу до північного заходу — в тому й села за Сяном і переправу через ріку в селі Добра. Назва гори Сторожиська ясно визначає роль цієї гори. Можна додумуватися, що на Дивині і Сторожиськах розкладені були колись сторожево-спостережні пункти, зв'язані з обороною села, а зокрема укріпленим людською рукою верхів'ям гори Дубник.

Археологічні розшуки в 1964 р., ведені Т. Журовським на Дубнику, мали, як здається, пробний характер. Стверджено однак, що оточення церкви мало оборонну основу, яка виникла на зламі XV-XVI ст.ст. Даліші серйозні археоло-

гічні розшуки можуть з'ясувати таємниці гори Дубник.

Розташування укріпленого місця на схилах спадистих ярів, його кругла форма та знайдена водойма — вказують на те, що маємо тут справу з середньовічним городищем. Аналогічні слов'янські городища з X-XII ст. відкопали археологи на тій території, де в давнину перебували історичні племена тиверців і уличів, напр., Скімауши на Молдавині¹⁸.

В пам'яті найстарших мешканців села збереглася інформація, яку передавали з покоління в покоління, що перші мешканці села поселилися в Куликівській долині, яка простягається на північ від гори Дубник. Мало там стоїть 14 хат. Пікаво, що назва долини «Куликівська» має цю саму головну морфему, що й назва племені «уличі». Прізвисько «Кулик» виступає в селі і досі. З цією морфемою можна зв'язувати, думаю, одне з найстарших прізвиськ, яке виступало в селі на початку XIV ст. і перетривало до сьогодні — Кличі.

Дослідники подають різні дати заснування монастиря і побудови церкви: 1510 чи 1517 роки. Дат цих не можна поки що документувати писаними джерелами. Можливо, що джерел таких ще не виявлено. Дослідники ЧСВВ (Члн сп. Василя Великого) подають такі дати: — 1570 рік — дата фундації монастиря в Улючі,

— 1691 рік — перехід на унію і подання з Римом,

— 1739 рік — приєднання монастиря до однієї провінції ЧСВВ,

— 1745 рік — касація. 18 жовтня цього року зібралася в Дубні Генеральна капітула, яка вирішила ліквідувати всі маленькі монастирі, в цьому також в Улючі¹⁹.

Є також інформація, що улюцький монастир ліквідовано з приводу браку фундації, а речі з нього перенесено до монастиря в Добромилі²⁰. Сам відхід монахів зберігся в пам'яті людей. Один з них повернувшись у бік села, перехрестив його.

Певною датою існування монастиря в Улючі є 1640 р. В музейному архіві в Сяноці збереглася літургійна книга-служебник; надрукована в 1639 р. у Львові. Книга ця була передана музеєм в Улючі і на заучення до неї картич видніє прізвисько — Поливка. Один з останніх діячів у селі вважався Іларієм Поливка. Його могила з камінним по-колом знаходиться перед апсидою церкви на Дубнику.

На березі згаданого служебника видніють записані чорнилом слова, з яких дізнаємося, що книгу цю подарував монастиреві в Улючі і передав «ночин Серафимові Федорак» сам Петро Мо-

ла «архієпископ митрополит київський, галицький і всеї Русі». 7 травня 1613 р. Віля напису — власноручний пісний Петра Могили. Те, що може спонукати читача цього напису задуматися, — це слова: даде... в монастир відійши створений («создани») до ікни Святої Жинко-начальної Тройці.

Ромуальд Віскупський з музею в Слупці вважає, що передання стародруку могло бути зв'язане з відбудовою монастиря, знищеного, правдоподібно, під час татарських нападів у першій половині XVII ст. або в інших невідомих обставинах¹⁹.

Кілька нападів татар на землі долішнього Руського воєводства було в першій половині XVII ст.²⁰ Набій татар в 1594 р. міг сягнути до Улюча. Татари вийшли з Волощини на Покуття, потім пішли на Самбір, палячи по дорозі міста. Тоді згорів і Галич²¹. Можливо, що татари дійшли до Улюча 1624 р. Цього ж року вони зійшли містечко Мриго-лод віддалене на 8 км від цього села. У віковій пам'яті мешканців села збереглася інформація про якийсь набій татар на їхню місцевість. Коли це сталося — важко встановити. Згідно з переказом, колись до села повернулася з татарського полону жінка Анна Заямська. Родина Заямських мешкала в Долішньому Кінці.

Становище церкви і монастиря в селі Улюч дещо висвітлює один зі старших «схематизмів», виданий в 1836 р.²² Читаємо там: «Улюч. Парафіяльна церква св. Миколая єпископа. Парох: Стефан Гронзевич, народж. 1782, інст. 1809 — до сьогодні. В материнській — разом з церквою дочірньою Вознесіння Господа Христа — число греко-католицьких душ 1298, у філіальній Грушівці 209, — Добра з церквою св. Миколая 757. Разом 2255. Нота. В Улючі існував монастир чина

с. Василя Великого, який стояв поблизу старій Гори. Церква Вознесіння Господа Христа є дочірня для парафіяльної (Nota. In Ulucz existebat olim Monasterium Ordinis S. Basilii Magni, cuius superstes in Monte alto. Ecclesia ad Ascensionem Christi Domini Parochialis affiliata est.)».

Виходить, що в селі було колись дві церкви: одна з ім'ям св. Миколая, яка церква в Добрій; друга — Вознесіння ГИХ стояла на Дубнику і ця церква тією ж старовинною церквою, яка стоїть до сьогодні. До справи церкви ще повернуся.

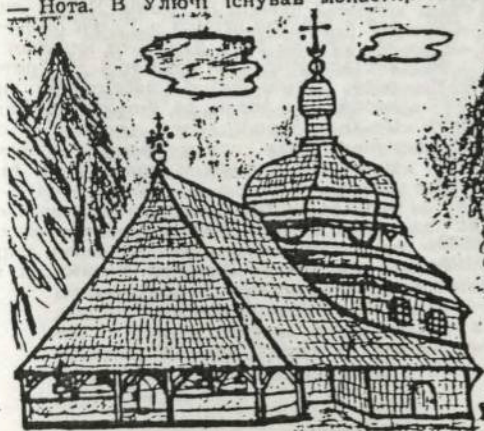
Розглядаючи справу, зв'язану зі старовинною церквою в XVI і XVII ст., можна обминути тих подій, які мали місце в тогочасній Речі Посполитій, які безпосередньо або посередньо впливали на історію села Улюч.

У першій половині XVI ст. остаточно закріпачено селян. Від 1518 р. підлягали виключно судовій владі свого пана. В 1520 р. введено примус панщини. В 1532 р. мешканці втратили право покидати село без згоди пана, а від 1543 р. вільно їм було викупитися з панщини.

В цей час католицька церква в Європі переживала глибоку кризу і втратила авторитет духовенства, монахів і кліри. Почали тоді голосити свої тези реформатори релігії — Мартин Лютер та Жак Кальвін. Почалися криваві релігійні війни, а релігійна нетолерантність осянула свої вершини в Інквізиції. В селі Улючі мали свій відгомін та повторення і в Речі Посполитій, де теж чорніли стоси Інквізиції. Також і на Лемківщині, також православних «схизматиків», 1584 р. приведено до Речі Посполити орден єзуїтів.

У 1562—1565 роках виникло серед польських кальвінів поже об'єднання. Звали їх «аріанами» або «братами польськими». Об'єднання це існувало і на сянбській землі. Учасниками його була переважно шляхта, яка намагалася перекласти на свою віру також залежних від неї селян. Нічого дішнього — в цей час діяла засада: «у кого влада — того і релігія». Це саме чинила і шляхта долішньокатолицького обряду.

В 1579 р. поселився в Польщі Італійський гуманіст Філет Сошин, що оформив аріанам полий філософський напрям. Треба водночас мати на увазі, що кальвіни відкидали догму с Тройці і заперечували божественність Христа. Внаслідок поступалої нетолерантності, сям в 1658 р. наказав аріанам, під загрозою смерті, перейти під тям трьох років на католицизм а покинути територію держави.

ЦЕРКВА В УЛЮЧІ

Із передвоєнного «схематизму» можна довідатися, що в даній Польщі мешкали в Улючі соцініани²³. Чи може це мати щось спільне зі згаданою церквою в цьому селі? Звичайно так. Святиня соцініан стояла в Долішньому Кінці. Була це мурована будівля. Архітектура її чітко відрізнялася від архітектури церков Східного обряду. При цьому храм був цинтар. До 1947 р. стояв в цьому місці ще дві гробниці ділчичів. У цій колишній святині аріаністичні пінише парафіяльна церква св. Миколая, про яку мова в «схематизмі» з 1826 р.

Правдоподібно храм аріан перестав їм служити після 1658 р. Коли призначено його на церкву — поки що не відомо. Ерекційна грамота парафії в Улючі зберігалася в капітульному архіві греко-католицького єпископства в Черемислі.

Мешканці села не любили цієї мурованої Церкви. Була вона для них чужою. Зрештою її стіна почала розсипатися. Перед першою світовою війною мешканці села отримали дозвіл розібрати церкву і зробити це протягом трьох днів. Не було ще грошей на побудову нової. Поставлено в цьому місці капличку, яка згодом згоріла. В 1914 р. парафіяльною церквою була ця на Дубнику. Нову церкву на місці спаленої колись каплички побудовано пізніше в 1925 р. Була вона дерев'яна і могла помістити 1500 осіб. Покровителем церкви був св. Миколай.

З якого приводу Петро Могила написав у 1643 р. на кирилі, що дарує її в неовітворений монастир во ім'я св. Тройці? Можливо лише додумуватися. Треба взяти до уваги те, що кальвіни відкидали догму св. Тройці. У словах Петра Могили видно якесь наголошування св. Тройці. Можна було написати також схематично, що монастир створений во ім'я Отця і Сина і св. Духа. — що виходить на одне. Видно, була інша причина, задля якої митрополит вжив таке, а не інше слово. Таким чином акцентував він догму св. Тройці. У цей час могли бути вже в селі аріані. «Патрони церкви... переходячи на протестантизм, неодноразово спустошили або ліквідували церкви, залишаючи їх без священика, як також призначали на збори, подібно як чинили з парафіяльними католицькими костельами»²⁴. Можливо цього приводу опустошила церква на Дубнику і монахи мусили на якийсь час покинути свій монастир? Подарунок Петра Могили монастиреві не є жодним доказом того, що попередні книги пропали і забракло найпотрібнішої — службишника. В кожному монастирі було, звичайно, по кілька книг — тим більше, що при одному півтарі можна було ко-

лись правити одну лише «Службу Богу» на день. Вівтарів тому було більше. В 1817 р. церква на Дубнику мала аж 5 вівтарів.

Книги однак гинули. Причини могли бути багато. Нищили села не тільки гатари. Робили це також наймані польські війська. Накладали вони безправно на коронніє села податки і реквізували харчі, гроші та інше майно. В 1647 р. король поклав на сесію люблінського трибуналу ротмістра Марціна Гурка за безправну реквізицію в селі Улючі (Sad Grodzki Sanocki, t.160, str. 397—398).

Книги мали в цей час велику цінність. В архіві музею в Сяноці зберігався книга «Anfreligion» з 1651 р. Наніс чернилом на березі книги інформув, що пресвітер із Мриголоду Теодор Бачинський два рази викував цю книгу від улюцького жиди «Госек», у якого заставив її улюцький пресвітер Іван Добрянський. Було це в першій половині XVIII ст. Заплачено раз 60 і другий раз — 30 зл.

Остаточно можна було підірвати богослуження і без книги. Відомим є випадок, коли ігумен монастиря св. Сиса на Берестові в Києві Петро Акдроміч, побувавши в 1215 р. на Ліонському соборі, повторив (у присутності перекладача) перед папою ціле євангеліє напам'ять²⁵.

Про початки церкви на Дубнику залишився у віковій пам'яті мешканців села такий спогад. Церкву мали будувати на Куті під горою Дубник. Там поклали вже підвалини. На другий день рано підвалини на цьому місці не було. Шукали їх і знайшли на горі Дубник. Розібрали ці підвалини і поклали їх знову там, де хотіли згідно з першим задумом будувати. Наступного дня підвалини знову знайшли на горі. Третій раз підвалини вже не стигали і церкву поставили там, де вона «перенеслася». Збудували церкву св. Вознесіння, бо ж церква сама «перенеслася» на гору і саме там обрала собі місце.

В цьому підземному місті не треба дошукуватися чудес. Із записів у судних актах з першої половини XV ст. видно, що в той час церква в Улючі вже стояла. Церква ця з якоюсь-то причини перестала існувати. Село тоді вже розцвілося. Заплановано побудувати нову церкву, на місці, де стояла попередня. Не було однако серед мешканців села певної згоди, що до місця її побудови. Остаточно вирішено, що церква стане на середині села на горі Дубник — на місці будиного городища. Невже в тому чині дубного. Не одну церкву встановлено на місці давнього городища, зокрема на землях Західної України. І так церква ці стоїть до сьогодні.

Де могла стояти перша церква? Могла бстояти в різних місцях неподалік гори Дубник. Могла стояти там, де є сучасне село, яку називали «Пробостією», або в 10-му місці, де були «Мориліни». Могла стояти і на Куті, і на Піролозах поблизу того місця, де заклали селитри рогу на спяго Мортана. Місця такі означені були традицією і не змінилися.

З люстрації самбірської економії в 1686 р., яка охоплювала також село Улюч, довідуємося, що в селі дерев'яні підбанки землі, т.зв. підбанки, а хліп платив з нього чинш водотім 2, грошів 6-12. Цей парцель тлумачив до Сяну в тому місці, де були «Пробостіє» і «Мориліни» в Долішній Бірці. Багато не могло бути, зокрема підбанки «Мориліни», що територією королів Явоч Собором у 1682 р. (Земельні Числа, т. III (IV), Виш. 1-2, Рим, 1978, стр. 81).

Мусіла бути якась церква, що виступала надали назву «Мориліни». Звичайно надали їй назву тому місцю, де був цвинтар. Місцє бачи неможливо знайти цвинтар або такий, на якому кохавали померлих під час голоду або мору. Один такий цвинтар, заснований в нові часи, міститься на горі Дубник вглибині за мурами на західному боці. Ховали там людей, що померли в селі під час епідемії холери перед першою світовою війною.

Автор Острозького літопису під 1550 р. відзначив поруч великого голоду в Польщі також мор. Автор Львівського літопису відзначив мор у Ярославі (запис під 1560 р.)¹⁷. Пошесті і голод — це були стихійні явища, які обезлюднювали цілі села. Були вони так само страшні, як війна. Люди молилися, щоб не траплялися такі лиха. Самі однак були беззахисні. Не знали навіть причини пошестей.

У якому місці на горі Дубник стояв монастир? Археологічні розшуки цього не виявили. Василіани, які переселилися до Добромиля, мешкали на південному боці гори Дубник на т.зв. Сендзівці. Пізніше був на цьому місці громадський будинок. З гори Дубник вели туди сходи, зроблені з каменів. Їх залишки можна відшукати ще і нині між деревами.

Зарисована мною історія церкви і монастиря в Улючі сперта частково на відомих писемних матеріалах та на інформаціях старих мешканців села. За всіма іншими інформаціями зв'язані з селом Улюч і переселені мені, буду вдячний. Водночас хочу подякувати тим, хто мені доклав подавав інформації: Марії Полянській з Улюча, Миколі Ковальському з Кжевня, Василеві Тхіреві з Гурова-Ілавського і Миколі Шляхтичеві з Богачева. Дякую.

Майстер, що будував дерев'яну церкву в Улючі, закладав підвалини не в центрі пагорба, а ближче до його берега на північному боці. Таким чином церква стала частиною природнього оточення і гармонізує з ним.

З обмеженої деревами перспективи видно всю величність південної частини храму. Згідно з вимогами культу храму був орієнтований вітарем на схід, як у всіх церквах на Україні. Завдяки помітному тридільному плану — членування масиву храму є гармонійне і ритмічне. Над квадратним нефом здіймається широка баня на відносно низькому підбаннику. Є це єдина баня, поставлена ззовні головної осі церкви. Має вона один залом і закінчена гранчастим боковим верхом, на якому поставлено помітний сліпий ліхтарик з шишаком. У дерев'яному будівництві ліхтарик з'явився під впливом Ренесансу.

Поставлення бані і підбанника — осьмьерик на четверику та в формі двозвузких покрівель в місці переходу від четверика до восьмерика. Стіни підбанника неначе похилились до середини бані. Четверик піднятий майже до поздовжньої стрімки покрівлі, яка об'єднує банінець і ганок перед банінцем. В горішній частині нефу розміщені були маленькі вікна, тепер лише два з південної сторони. Такі самі є й з північної — забиті наглухо після останнього післявоєнного ремонту. На підбаннику під самою банею з південної і північної сторін видніють малі квадратні віконця рогами навхрест, через які пробивається всередину бані світло.

Банінець не однакою ширини з нефом. Покритий він високою покрівлею яка зі сходу сягає до бані, а нижче тупиться до підбанника і горішньої частини нефу. Долішній край покрівлі утворює горизонтальну лінію, яка розмежує верх церкви від його зрубу і сягає із західної сторони до ганку, опираючись на стовпах з арокним завершенням, а з східної — до продовженої напакруглою арки. Дах на апсиді — стрімкий, як і на банінці, але останній вищий. Тому об'ємно — просторова композиція має асиметричну. Горизонтальне членування створюють також дошки під підбанником, через що масив бані немов припиняє свій ріст вгору.

Висока покрівля ніби вдаляло храм у землю. Через це він здається сплюсненим, а глибока тінь від покрівлі підсилює враження «низькості». Конструктивні бані також додає церкві висоти. Велика кількість опадів змушувала будувати високі дахи, щоб сніг сам сховався під час тавлення, а дощ швидко стікав.

Присадкувата зі стрімким дахом церква нагадувала селянський його низеньку, курпу колісь, хату. В такій церкві почувався ніби як у себе вдома. Найстарші церкви були, мабуть, хатнього типу з одним дахом над усіма трьома зрубами. Маємо опис такої церкви із села Шляхтоха на Західній Лемківщині, яке розкинуте далеко під Улюча — біля Швиниці на ріці Дунаєць, що пливе з Татрів. Було це останнє на заході цієї території лемківське село до часу переселення його мешканців. Ще в минулому столітті стояла там «церква без бань, подовгаста, схожа на довгий дім. Із високою покрівлею, як на готичних церквах»²². Західна частина улюцької церкви до небу справляє враження саме такої хати-церкви.

До бабинця входимо через згаданий прикритий дахом ганок, який з трьох сторін майже обіймає бабинця. Війти можна на ганок з обох боків бабинця, як також через отвір, що напроти дверей бабинця. Цей помірно висоти отвір ганку обмежує низку поріг, зроблений з труби колоди. Ганок викладений камінними брилами, помітно стертими протягом сотень років. Ступали тут прецінь цілі покоління корінних мешканців села.

Невисокі двері ведуть у бабинця, над яким мистилися невеликі хори. Бабинця у первісних християнських храмах призначений був для «оглашених» — неофітів, яким невідно було брати участі в цілому богослужінні. Три рази закликав: «оглашених! Ізидіте», а потім: «да нікто от оглашених, елици вірні! Господу помолімся». Крім «оглашених» у бабинці перебували жінки.

Колісь бабинця і неф в церкві на Дубнику розділяла невелика стіна з невеликим проходом посередині. Так теж розділені були ці частини церкви в найдавніших церквах. Вирубку в стіні в улюцькій церкві, яка є й тепер, зроблено під час останнього ремонту, змінюючи таким способом архітектуру церкви. Не була це єдина зміна.

З темного бабинця видно чотириарусний іконостас. Головним акцентом в ньому є середня його частина з царськими вратами вниз та «Деісусом» в четвертому апостольському ярусі, звичайному монументальним «Розп'яттям». З кожного боку по вісім картин «празників», а в центрі між ними ікона з «Покладенням Богородиці до гробу», займали третій ярус. Займали, — бо тепер не займають. Три перші картини з лівої сторони цього фризу не повернули досі на своє місце від часу останнього післявоєнного ремонту. Немає також «Покладення Богородиці до гробу».

Два шокні яруси розчленовані отворами царських і ділконських врат. Між ними поміщені були у другому ярусі дві головні ікони — Богоматері й Ісуса Христа та дві намісні ікони — Івана Хрестителя з лівого боку іконостаса й зображення «сцени «Вознесіння» — з правого. Пишу, були поміщені, бо до сьогодні не повернула на своє місце ікона Христа з книгою у руці, подібна до постаті Христа в «Деісусі» та храма ікона «Вознесіння». Обидві воли праворуч від глядача по обох сторонах ділконських врат. Врата ці також загинули. Кожна ікона позначена вишуканою формою написом на кріпленні (обудові) іконостаса. Інформує він кого або що ікона зображає.

До часу, коли Музей народного будівництва в Сяноці охопив своєю опікою церкви на Дубнику, всі ікони були на своїх місцях. Щоб не весті здогадки чи зберігаються, чи теж ні оці ікони в музейних фондах, поставлю питання на адресу дирекції Музею: яка доля цих ікон?

Рити арочних завершень ряду намісних ікон і трьох врат, а також таких завершень ікон апостольського ряду — перебитий фризом праміжних за формою ікон «празників».

Нижній (над підлогою) ярус «предел» представляє: архієрея Арона і Мелхіседека, а також Антонія і Феодосія з «Богоматір'ю Печерською» над одностовпною, мурованою церквою та апостолів Петра і Павла з Ісусом в небесах — також над мурованою церквою.

Яскравий декоративний живопис, орнаментальне золоте тло намісних ікон, колонки з прегарною різьбою вилоградної лози, рами та врата становлять органічну цілість. Над четвертим ярусом поміщено зображення біблійних пророків.

У лівому заломі іконостаса видніє напис: «Року Божого АХПВ Стефан Дзенгалович». Про митця не знаємо майже нічого. Словник художників України з 1973 р. інформує, що був це маляр Вишньський (Судова Вишня?), рік н. с. невідомий. Він — автор іконостаса з 1682 р. в Улючі і, можливо, настінних розписів.

Серед ікон виділяється ікона Богоматері. Не є це повторення давнього типу ікони «Богоматері-провідниці» (Одигітриї) в строго фронтальній позі, але ліричний тип «Милуваниці». Є це образ молоді жінки з дитиною на лівій руці. Схиляє вона голову у бік дитини, яка тупить свою чорноволося голівку до материного лица. Мати тримає ліву ручку дитятка у своїй правій. Дитя тримає в другій руці згорток письма.

Художник, що малював що ікони був знаменитим кольористом. Любувався він у контрастних барвах. Темно-черпоному мафорію (серпанкові) Богоматері з одною зіркою на чолі протиставить він її смарагдово-зелену сорочку. Біла сорочка дитини контрастує з оранжевим поясом, який оперезує сорочку. Мафорій матері і сорочка дитини контрастні до темного золота покривала.

Здається, що Стефан Дзенгалович вишшов з тієї ж самої маллярської школи, що й визначний кольорист із Жовкви Іван Руткович. Творчість цього останнього вважається вершиною мистецьких досягнень у цій ділянці на Західній Україні. Можна порівняти персонажі Василя Великого з лівої сторони царських врат церкви на Дубнику, з таким же малюнком у селі Валиця Деревлянська біля Вуська, який виконав у цьому ж самому 1682 р. Руткович. Обидва малюнки мають багато спільного в самій композиції, одязі, а навіть й деталях. Обидва малярі творили в один час.

Треба водночас згадати, що Іконного типу «Богоматері — Одигітрії» в візантійська за походженням ікона на Ясній Горі в Ченстохові. (Писалося про це в попередньому номері «НК», а також у «НС»).

У неосвітленому нефі папує напівморок. Тільки два невеликі віконця «поборюють» темряву. Трохи краще видно об'єм бані, куди два інші малі віконця пропускають трохи світла. Схрещуються в ній дві тесані колоди до яких коліси прицеплено рідкісної краси криштале-вий жирандоль. Не тільки його забрали з церкви злі люди. Занапад почався тоді, коли в селі не стало природних прикрас. Попалено тоді книги, забрано іконний вівтар св. Петра і Павла, забрано ризи, ікони, літургійний посуд і все рухоме майно. Везінню майстерню вартість становила «Плащениці», гаптована перед віками. Забрала її, правдоподібно, кульгава жінка, яка по цей мистецький твір приїхала до Улюча спеціально. Показувала вона його в селі Добра і говорила, що у Польщі були тільки дві такі «Плащениці», одна у неї вже є, а другу з саме оце, яку вона показує. Згодом почали стягати бляхи з покрівлі церкви та безчестили престол. Тоді теж розібрано парафіяльну церкву св. Миколая, знищено гробниці діда і баби неї.

З південної сторони нефу у церкву ведуть ще одні двері, забезпечені залізними штабами. На протилежній від них стіні консерватори врятували залишки патетичної сцени «Страстей», намальованої ще до зведення іконостаса в 1682 р. Розпис дуже пошкоджений. По стіні сті-

кала вода. Між забитими наглухо віконцями видніє «Розп'ятий на хресті» в сусідстві розбіяників. Під хрестом стоять жінки. В їх постатях, в обличчях художник намагався виразити їхній безмежний німий смуток, скорботу і жаль. Крім цього намальовані там такі сцени: «Воздвиження із мертвих Лазаря», «В'їзд до Єрусалиму», «Таїна Вечеря», «Умивання ніг», «Молитва на Оливній горі», «Піймання Христа», «Христос у Аннаша», «Христос перед Кайфашем», «Христос перед Пилатом», «Зняття із хреста», «Сходження до гробу», «Вступлення до аду», «Вознесіння». Розпис цей займає цілу стіну і неі зображені на ньому сцени утворювали монументальний цілісний мистецький твір.

Можливо, що розписи покривали всі стіни церкви. На скісних площинах основи ярусів на північній стороні збереглися ще два розписи св. Матей і св. Луки — євангелістів. Можливо, що на протилежних таких же площинах були подібні розписи. На стіні розписи зроблено, здається, ще до поставлення іконостаса. Свідчить про це ліній (від грядача) залом іконостаса, обрис якого неначе заходить на розпис св. Матей-євангеліста. Можна робити висновки, що іконостас немов припасовувано до місця, в якому він стоїть до сьогодні. На мою думку, розписи на стіні малював не автор іконостаса Стефан Дзенгалович, а хтось інший. Вистачить порівняти малюнки фризів «празників» з розписами. Відрізняються вони та й колоритність не та. Виншу розпису св. Матей видно зображення постатей: чоловіки, жінки і діти. Іхній одяг нагадує часи Відраження. Кого зображують ті постаті? Патронів церкви? Доброїли?...

Настінні розписи в церквах на території Західної України свідчать про високу майстерність українських живописців. Запрошували їх і в Польщу для виконання фресок, що збереглися в каплиці св. Хреста на Вавелі в Кракові у Віслицькій колегіаті, в костелі в Сандомирі. Українські живописці внесли свій великий вклад не тільки в українську чи польську, але й європейську художню культуру.

Під час останнього ремонту можна було провести наукові дослідження над встановленням часу і способу побудови церкви. Була це єдина нагода, на жаль, не використана. Могли зберегтися, десь, наприклад вирізаний напис майстрів, що будували церкву і вимінювали згнілі підвалини чи колоди. Існує ще надія на те, що десь збереглися невиявлені документи про минуле церкви. Одним з таких документів був списіи чи попелелитий стяг, який до першої світової війни

квасів всередині бані. Частково, бо це старі мешканці села. Як сказати їм історію — на старі списки була історія: історія і села. Етнографічні пам'ятки не збережені в цьому селі, історія не збережена в Нандорфській. Було це село, як ви-

жуть, «за Австрією». Колись приїхали до села якісь чиновники, забрали громадські документи, а з ними і стяг. Куди вони ділися — ніхто не знає. Історію села, списану ручно, зберігав перед війною також місцевий священик о. Орест Солтикевич. Яка його доля — також ніхто не знає.

Треба врешті-решт віднести мені до окремих сформульвань у статті Ришарда Вриковського («НК» № 4/80).

Покровителем церкви на Дубнику не був св. Миколай. Була це церква «св. Вознесіння Г.Н.Х.».

Згадана церква не має сіней, як в жилих будинках. До бабинця входимо з ганку, покритого дахом. Не можна проте назвати того приміщення «присінком».

Ганкові і апсиді присвятив Р. Вриковський виняткову увагу. На його думку, ганок і апсида становлять просторове вирішення, характерне для балканських церков, зокрема семигородських, волоських, а інколи сербських і буковинських. Не є суттєвим те, що Буковина не знаходиться на Балканах. Суттєвим є те, що на півдні Європи є і інший, ніж на півночі від Карпатських гір, клімат. Гарячих днів більше на півдні. Покривля на ганку дає приємну прохолоду, а також охороняє від дощу чи снігу. Зими знову не такі тут суворі, як у Карпатах. Однак на зазначеній автором території стоять старовинні церкви і без ганків. Церкви з ганками, які часто оточують цілу церкву, стоять на Гуцульщині і Войківщині. Крім цього є тут церкви також і без ганків. Можна сумніватися в тому, чи ганки характерні виключно балканській культурній території. Майстер, який будував церкву на Дубнику, не мусив, мабуть, сягати по такі далекі зразки.

Всякі архітектурні вирішення беруться з актуальних потреб і можуть виникати незалежно від себе в різних частинах світу. Прикладом хай будуть піраміди в Єгипті і Перу чи Мексиці.

Найстарші церкви, як здається, мали бабинець, неф і апсиду одної ширини. Згодом прибувало вірних — мала церква потребувала побільшення. Що робили майстри? Прибудували з однієї сторони меншу гранчасту апсиду, а з другої — такий-же самий бабинець. Давні стіни в цьому місці усували. Зовні церква ставала більш подібною до

біблійного ковчега. Нові церкви будували вже за таким зразком, з тим, що апсида ставала напівциліндричною. Така сама церква стоїть на горі Дубник.

У новіші часи церкви побільшували також шляхом відокремлення апсиди з вівтарем. Стоять такі церкви також на Лемківщині, напр., у селі Шавник біля Мушини.

В улоцькій церкві ганок перед бабинцем виник, як здається, не тільки для охорони від дощу. Не можна забувати, що церква в оборонному місці становила один з елементів його оборонної системи. Незважаючи на те, що не була вона оборонною, могла стати останньою барикадою захисникам, що могли і не встояти при мурах. Ганок був колись забитий дошками. Пам'ятають це старі мешканці. Через те був він немов оборонним щитом перед входом у церкву через бабинець. Другі двері замкнені були від середини і забезпечені залізними штабами. З обох «флангів» ганку можливі були вилазки назовні, а відносно невелика ширина створювала можливість оборони за допомогою колочохолної зброї. Зовнішня стеля над бабинцем — не забулота. Між покрізлею і стелею вистачить місця для додаткового оборонного становища, напр., для лучників.

Продовжуючи свої роздуми, автор згадуваної статті («НК» № 4/80), пише так: «У цьому пов'язані „з півднем“ немає нічого дивного, якщо взяти до уваги волоську міграцію — мандрівних балканських верховинців, — які нахлинули кількома поселенськими хвилями від середини XIV до середини XVI століть на північні польські (а також південні словацькі) схили Карпат і тут з часом, змішавшись з місцевим населенням, створили нові етнографічні групи, названі значно пізніше гудулами, бойкамі і лемками».

Цими кількома рядками охопив автор аж три питання: пов'язання з півднем, теорію про волоську міграцію на Прикарпаття і етногенезис, не всіх, зрештою, українських верховинців. Ні слова тут про етногенезис польських та словацьких верховинців, немов би там ніколи не сягнула т. зв. волоська міграція.

Можливо, поки що, залишити без відповіді питання цих кількох поселенських хвиль. Треба лише жаліти, що автор не подав достовірного джерела, в якому можна було б знайти докази на існування в минулому хоч одної міграційної хвилі мандрівних волохів на згадані схили Карпат. Заслуга його в науці була б велика.

Контакти княжої Русі з південним морем Європи були різноманітні і не завжди мирні. Землі ці лежали біля великого шляху «із вар'яг у греки». Київські князі намагалися закріпити свою владу. В X ст. була вона вже достатньо міцна.

Князь Святослав Ігоревич, зайнявши Черкаславськ на Дунаї, хотів збудувати ньюмо свою столицю: «Хочу жити в Черкаславі на Дунаї, яко то є середина землі моєї...»²⁹ Володимир Мономах у 1116 р. послав своїх намісників у наддунайські гради.³⁰ На цій території мешкали «і до сего дню», як писав літописець Нестор, улличі.

У XII ст. територію сучасної Молдавії займали берладники. Були це князі «звіз стола галицького», котрі володіли Берладі («Birlad» в Румунії...?). Завдяки одному з них, Ростиславові Берладникові, маємо одну з перших фіксацій назви України («...по Оукраїні Галичської»), яким то літописець 1189 р. називав пониззя Галицької землі над Дніпром.³¹ У «Слові про похід Ігоря» автор писав про Галицького Ярослава Осмомисла, що «підпер гори уторські своїми залізними полками... і затворив Дунаїські ворота». Гори ці уторські літописці називали Руськими Альпами.

Волощина (Валахія) виникла в 1330 р., в Молдавію (Князівство Молдова) в 1359 р. Не припинило це різноманітних контактів з Руссю навіть і тоді, коли її частина на заході потрапила під чуже панування. Молдавські грамоти писалися по-українськи (подібно, як і в канцелярії Ягеллонів). Петро Могила походив з середовища молдавської аристократії і висвячений був на Київську митрополію в квітні 1633 р. у львівській церкві Успення Богородиці («Волоська церква»), побудованій коштами сім'ї Могили. Чимало т. зв. волохів входило в склад Запорізьких військ. Все це свідчить про живі міжсупільні контакти жителів Молдавії і Волощини та колишньої княжої Русі — в цьому і Прикарпаття.

У польській мові мешканців Італії називають словом «волосі» (Włosi). Назва романізованого населення на території сучасної Румунії ввійшла у польську мову з української — це «волосі» (Wolosi). Не місце тут на етимологію цих назв (яка, зрештою, є дуже цікава) і на етнологію сучасних італійців, молдаван, румунів, албанців, турецьких слов'ян. Усі ці народи виникли в процесі асиміляції з романізованим населенням, яке залишилося після розпаду Римської імперії. Одну з перших

звісток про волохів подав автор «Повісті временних літ» під 898 роком. Історичні джерела XI—XIV ст. відмітили наявність волохів на Балканському півострові, а також на північ від ріки Сави і нижнього Дунаю. Джерела окреслюють їх пастирями-скотоводами. Входили вони в тісні зв'язки з місцевим населенням — слов'янами, албанцями, греками. В сумунській і молдавській мовах зустрічаємо багато слов'янських слів. Є це передовсім назви знарядь праці і способу обробки землі. Свідчить це про мандрильний спосіб життя скотоводів, які прийняли у свою мову термінологію поселених слов'ян.

Пастирська термінологія, яку приписують волохам, виникла ще до часу першої звістки про волохів. Терmini такі зафіксовані, як албансько-румунські ізолекси автохтонного (дороманського) походження.³² Ізолекси ці зустрічаємо в палеобалканських мовах. Були вони поширені в давнину і поза межі Балкан, подібно як топоніми ірригаторського походження в Карпатсько-Дунайському басейні.

Теорія про поселенські хвилі мандрівних волохів на Прикарпаття викликає сумнів. Історія не знає такого випадку, щоб мандрівні народи нагло змінили свій спосіб життя, осіли на ріллі і почали сіяти, напр. грецьку. Проблема волоського осадництва на північній від Карпат території мала політичну основу.

Пам'ятний 1848 рік сучасні назвали «Весною народів». 30 березня спалахнула у Відні революція. В склад Австро-Угорської монархії входила тоді Галичина і Буковина. На заході цієї території у більшості жили поляки. Схід Галичини і Буковини займала українська більшість.

Польське середовище в Австрії очолював тоді «Комітет Народови», який вже 6 квітня вислав до Відня петицію, щоб створити польську державу у федератії з Австрією. Держава ця мала охопити цілу Галичину.

Українські діячі, згруповані в «Головній Руській Раді», проголосили офіційно, що українське населення в Галичині підтримує свій зв'язок з цією п'ятнадцятимільйонною частиною народу, яка входила в склад народів царської Росії. На «Слов'янському з'їзді», який почався 31 травня в Празі, українські делегати вимагали розподілу Галичини на польську і українську частини.³³ Відповідь польських делегатів була така: відбив українців від Польщі вважають ганьбою і далі стверджують ... немає українського народу.

Розподіл Галичини з умовач знесення кріпацтва мів створити стан загрози передовсім для польських чиновників, магнатів, кліру. Маєтки великих земельних власників були розкинуті на сході Галичини.

Виступи поляків проти розподілу Галичини були різноманітні, ведені з різних напрямків і ділянках. Пізніше вже президент австрійського сейму Францішек Смиолька записав у своєму щоденнику: «Wiadomo wam, żeśmy zamierzonymi podziałowi Galicji brevi manu (короткою рукою) kark skreśli». (Jan Kozick: op. cit. str. 109.)

Не випадково тоді в цьому пам'ятнику 1848 р. граф А. Стадницький видав книжку «Про села, так звані волоські, на північному схилі Карпат». В книжці поміщено писані по-латині грамоти, збиті з нагоди заснування кількох нових сіл на «волоському праві».

... Стадницький у своєму коментарі до цих документів написав так: «Села ці називаємо селами волоськими тому, що вони засновані на волоському праві, згідно з правами і звичаями волоськими влаштовувалися...» Яка була суть цього права? Не знав цього сам Стадницький. Право це ніколи не було кодифіковане — навіть на території буковинської Волощини. Був це зразок звичаєвого права.

Відомий український дослідник Ю. Гошко так писав: «Формою правових відносин, на яких засновувалися нові села, або переводились уже існуючі, стало волоське право, при якому заступала тільки формальним прикриттям для фактичного відновленого давньоруського права».

На прикладі правових відносин в селі Улюч в половині XV ст. (відумершина, тивун) було доказане, що давньоруське право існувало nadalі і по його ліквідації.

А. Стадницький написав у коментарі: «те, що первісні насадники волоських сіл, а принаймні хлібороби, були волохами, для нас немає сумніву».

І справді — немає сумніву, що було якраз навпаки. На території, про яку мова в публікованих А. Стадницьким документах, подано топоніми, тобто назви місцевостей, сіл, лісів, пагорбів, потоків. Всі назви — українські або українізовані. Це й свідчення того, що топоніми ці виникли багато раніше, ніж були видані локаційні грамоти і назви ці могли творити лише українські хлібороби. І тільки хлібороби спроможні були заріпати землю за собою, а не мандрівні пришельці. В документах виступають особи, що мають східнослов'янські ка-

лендарні імена. У селах, що переносилися на волоське право, про які йде мова в згаданих документах, руським попіпствам надавано лани землі. («pro Poronatu Ruthenica unum lancum»), церква в селах були руські («item Synagoga Ruthenicam in eadem villa.»), навіть один з солтисів, яких звали також князями, був руським попом («Poroni ritus Ruthenici...»).

Можна поставити в цьому місці питання: чи столичне тоді місто Краків, йому надано колишнє німецьке (магдебурзьке) право, був також німецьким містом?

Села на волоському праві засновувано вперше в 1377 р. Владислав князь опольський, управитель Русі, дав Ладомирові Волошиніві пустиню Годле Поле, що розкинулася уздовж річки Тернава біля Вахоря, щоб цей заснував там село на волоському праві. За це згаданий Ладомір мав служити князеві під час війни з трьома вояками-лучниками.

Грамота ця починається словами: «Во ім'я Отця і Сина і святого Духа...» і написана по-українськи. Кому була видана ця грамота? Волохові за походженням? Можна заперечити.

Всяким пришельцям з чужих еторій надавалися тоді відповідні прізвища: Литвин, Угрин, Волох і подібні. Таким способом ідентифіковано ці особи. «Поодинокі інфільтровані переселенці, або їх менші компактні групи, швидко асимілювалися з українським населенням, їхні особові назви українізувалися і частіше остаточно губилися... Особові назви цієї асимілюваної категорії етнічного елемента, якщо вони згубили чужу українську мову форми, треба вважати українськими».

Такою особовою назвою, що згубила чужу форму, є прізвище Волошин.

Цей Волошин був військовою людиною і для таких завжди князь знаходив місце у своєму війську. Такі за свої заслуги отримували землю і були nobilitовані. З таких виводилася також і польська шляхта.

Треба пам'ятати, що не всі пришельці з Волощини були дійсно волохами за походженням. Не треба забувати, що на території Волощини проживали також давніші уличі та інші слов'янські племена. Кожен, хто переселявся з Волощини, мів отримати прізвисько Волох.

Згодом слово «волох» не означало вже представника за походженням, але професію пастиря-скотоведа. У такому значенні в герен-верховинці у Татрах відомо слово «валах», валах», — як пастир овець. Інвентарії маєтків

шинської ординації, яка належала краківським католицьким єпископам, засвідчують, що термін «валах» був синонімом пастиря («ipsi cisteriones secundum consuetudinem, more aliarum villarum in quibus Vallach seu Pastores ovium consistunt»). (Шематизмъ всего клира руського-католического Богом спасеноу епаріѣи перемишльскоуї на годъ отъ рожд. Хр. 1879. Перемишль, стр. 207).

Історик Г. Ловмянський, пишучи про західну частину Лемківщини, подав «осадництво волоське, під мовним оглядом руське». «Якраз такі нібито «волохи» поселялися в Горях, Пенінах, на Підгаллі, польських і словацьких Татрах. Їх наявність у цих горах засвідчують назви: Васелька, Федорівка, Русначка, Обидова, Попівка та інші в Горях; Марусина, Зуб, Сухе, Тарасівка й інші на Підгаллі; Русинова Поляна, Кресаниця, Темняк та інші в польських Татрах; верх Русначка в словацьких Татрах (один на 8 кілометрів від польського Воловця і другий тієї назви на північний захід — 37 км. — біля Орави Лісної). Такіх і подібних назв східнослов'янського походження є багато-багато на згаданій території. А доказом того, що назва «волоське право» була лише формальним прикриттям для руського права, може бути хоча б локаційна грамота з 1685 р., виставлена Яном Браїньським на село Лосє (сьогодні Санчівщина). «Дбайий» Кузьмї із села Богуша, солтис села Лосє, мав судити селян „Iure Ruthenico alias prawem Walskiskim" («правом руським, тобто правом волоським»). (Шематизмъ всего клира руського-католического Богом спасеноу епаріѣи перемишльскоуї на годъ отъ рожд. Хр. 1879. Перемишль, стр. 288).

Незважаючи на все, не можна заперечити, що на північних схилах Карпат існувало волоське осадництво. Не було це єдине осадництво. Поселялися там і німці, і угорці, а також поляки. Наявність їх не причинилася до виникнення в Карпатах численних етнічних груп верховинців, як переконує Р. Бриковський. Поселенських хвиль однак не було.

Етногенезис верховинців Інший, ніж мешканців низин. Умови в горах не сприяли контактам з іншими людьми і вели до повної ізоляції. Це було причиною виникнення численних етнічних груп, які відрізнялися своїми говорами, відмінними звичаями, будівництвом, специфічною культурою. В горах збереглося багато стародавностей, а в мові верховинців — численних архаїзмів. Етнічну групу вирізняє завжди свідомість спільності походження та почуття групового зв'язку. Відноситься це до всіх ховинців у Карпатах — буковинців, улів, бойків, лемків — також гуралів

у Татрах. Коли йдеться про цих останніх — не ідентифікувалися вони з мешканцями підкарпатських низин, до чого є те, що називали їх «ляхами».

С. Бернштейн у статті «Лингвистичні аспекти карпатистики» подав, згідно з численними рисами свого погляду поляки-гуралі ближчі українцям (гуцулам), ніж полякам центральних і північних областей Польщі. (Общекарпатский диалектологический атлас. Київ, 1976, ст. 5).

Нічого в цьому дивного. Українці верховинці брали участь в заселенні Підгалля і Татрів. Доказ цього можна знайти не тільки в топонімії, але також у прізвищах людей чи назвах рослин.

Як доказує аналіз археологічних й історичних джерел, територія північних схилів Карпат заселена була вже в доісторичні часи. Тут вели численні шляхи з півдня на північ Карпат, які згодом стали торговельними шляхами. Наявність українського населення датована на захід від Улюча на території Лемківщини засвідчена достовірними документами ще до 1340 року. Топонімія східнослов'янського походження зароджена на території Лемківщини ще раніше.

Карпати становили місце захисту перед хизацькими нападами кочівників, а у феодальні часи ховалися в них численні втікачі з панських маєтків. Різні причини змушували селян покидати садби, родючі землі та в гірших кліматичних умовах шукати захисту. З них саме виникли згадані вище українські етнічні групи в Карпатах, а не зі «змішання» з чужими пришельцями.

Культові будівлі східного обряду сходили не тільки до ріки Сян, як подає Р. Бриковський. Остання бувша церква на території нашої держави стоїть у згаданому селі Шляхтова.

Остання на заході церква св. Михайла Архангела збудована в 1796 р., на місці дерев'яної, стоїть в селі Остурія по словацькій стороні польського села Лапшанка на Спіші. До Закопаного прямою дорогою, деє біля 20 кілометрів на південний захід.

Про волоське походження гуцулів бойків і лемків писав 50 років тому К. Добровольський «один з послідовників теорії А. Стадницького».

Якщо волоська міграція і її осадницькі хвилі справді існували і є на це документи — чи треба упродовж 130 років доказувати її існування?

Є про що роздумувати, як пише пан Бриковський, сидючи біля церкви на Дубнику — серед пустих вулиць, розставлених на окраїнах цвинтаря, і таких близьких до назви Улюч.

Станіслав РУФЕР

УЛЮЧ

У СЬОМОМУ за 1962 р. та в першому за 1963 р. номерах «Нашої культури» друкувалася моя стаття-репліка про село Улюч та старовинну церкву в ньому. Сьогодні хочу доповнити цей матеріал деякими моїми роздумами над документами минулого, що стосуються цього села.

Галицька Русь була такою ж феодальною державою, як, наприклад, Угорщина, Польща чи інші держави Європи. Сущинні (феодальні) відносини оформилися в ній ще до часу захоплення її польськими феодалами (середина XIV ст.). Основні родючі землі були латифундіями князя і великих бояр, тобто земельної аристократії. Сільське населення — «смерди» жили на боярських землях і перебували під їх владою.

Існувала також значна категорія людей, які відбували військову службу — особливо при замках, укріплених городищах та на пограниччі. Були це т.зв. служилі люди. Їх матеріальне і суспільне становище було кращим, ніж селян. За вірну службу нагороджувалося їх наділами землі.

Галицька Русь поділена була на адміністративні одиниці — округи. В їх склад входили громади, де адміністративну владу здійснювали тивуни. Крім адміністративних, існували також військові органи влади. Тисяцькі очолювали військові округи. Були це другі після князя особи. Менші військові одиниці очолювали соцькі, підпорядковані тисяцьким.

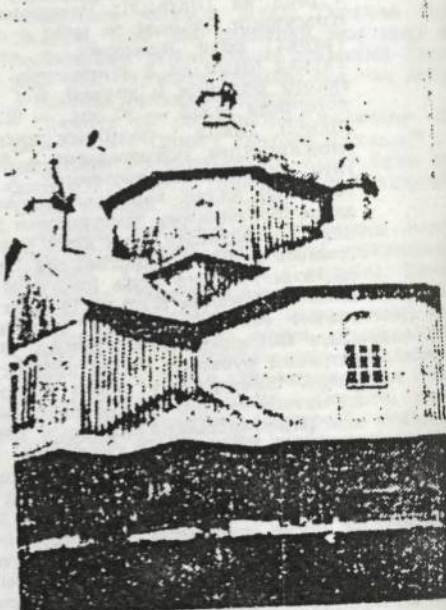
Польські феодали протягом якогось часу після захоплення Галицької Русі залишили на її землях цей же адміністративний поділ, який існував при князях. Зміна наступила на вищих постах адміністративної драбини. На місце воєвод король поставив своїх старост.

Водночас з захопленням Русі виникла необхідність управляти великими земельними володіннями бувших руських князів та осіб, що не дійшли до згоди з новою владою і покинули Галицьку Русь. Землі ці перейшли у власність польського короля і називалися їх «королівщинами» або «королівськими добрими» чи «добрами столовими».

Село Улюч належало до столових дібр. В першій половині XIV ст. існував у ньому фільварок, мабуть спадщина ще з киянських часів Галицької Русі.

Назва гори Солотвина свідчить про те, що тут десь було джерело солоної води, з якої варили сіль, подібно як в Тиряві Сільній.

Дальші зміни політичних і суспільних відносин на території Галицької Русі наступили після зміцнення там влади польських феодалів. Ось що написав про це Ю. Гошко: «Загарбавши, Галицьку Русь, польські феодали скерували своїх колоністів в Галичину. Вже від перших надань (привілеїв) польський уряд зобов'язував шляхтичів сидіти на своїх місцях для охорони володінь. Протягом кількох десятиріч утворився тут досить значний контингент привілейованих польських колоністів, що витісняли з часом старих (руських) мешканців з їхніх осель і все більше відсували їх від громадського життя. Значна частина землі уже з перших років польського панування роздавалася польській

Церква св. Миколая в Улючі. Побудована в 1925 р. Не існує від 1941 р.

шляхті на умовах відбування військової служби. Вільність цієї шляхти, яка нахлинула в Червону Русь, належала до категорії збіднілої безземельної або малоземельної шляхти. Однак поряд з ними прибувала і велика феодальна знать, яку король щедро обдаровував землями. Поступово вони потроху почали ви-

тісновати з усіх основних посад представників місцевого населення. Йшов повільний, але неухильний процес насадження на усіх адміністративних та політичних постах поляків і тієї частини галицької шляхти, яка заради своїх класових інтересів вислугувалась перед загарбниками»¹.

Вернімося однак до історії села Улюч. Із згаданої вже люстрації Самбірської економії з 1686 р.² — до цієї економії належало й село Улюч, — можна робити висновки про розвиток феодальних відносин протягом 340 років управління цими землями Річчю Посполитою.

Селу належало тоді п'ятнадцять ланів, тобто тридцять півланків. Крім згаданих ланів, був у ньому гайдуцький лан, та попівський і млинарський півланки. Частину двірських ґрунтів займали «служки» (służkowie). Цією назвою окреслювано нащадків «служилих людей» з часів княжої Галицької Русі.

Повинності села були такі: хто займав лан землі, той працював на панщині п'ять днів на тиждень — своїм запрягом та четвіркою худоби (від полудня). Коли власники одного лану виконували працю без запрягу (косили, жаття, молотьба і подібне) — тоді на панське виходило їх двоє. Шарварки, згідно зі старими звичаями, скеровувались до млинів і окопів під час повені. Своїми підводами їхали (замість відробити панщини) ті, хто займав лан землі або сиргалися ті, хто займав півланки. Іздили до Самбора, Старої Солі і до Перемишля. Сторожували по черзі — за день панщини. Молотили (з лану) кошу збіжжя. Чинші платили на св. Марціна (11 листопада). З півланка платили 3 зл. і 3 гр. та давали для двору ще по дві курки. За різні «дільнички» громада платила по 6 зл. за кожну зокрема. За ґрунт «Сигіт», де було пасовище, громада платила 60 зл. За сад при ріллі Несторовичів, якийсь Андрій Нуська платив 4 зл. ІІІІ за півланок платив 2 зл. і 6 гр. За хорчмарську загороду платили 3 зл., а крім цього сіяли панові збіжжя. Млинарі за свій півланок платили 15 зл. Загород було тоді 20 і від кожної платили чинш — 2 зл. і 15 гр. а крім цього збирали панське сіно, «вичивляли» збіжжя і по черзі ловили для двору рибу в Сяні. За чиншовий півланок загородники платили по 24 зл. Кожен ремісник платив по 5 зл. Ткачі робили подотно для двору з його пряжі; гончарі давали по 6 горшків з одного випалювання в печі; шевці робили чоботи зі шкіри, що постачалася двором.

Цікавим є запис про «служилих людей». За користування двірськими ґрунтами платили вони колись 55 зл. Однак

в 1682 р. королівська комісія піднесла їм чинш до 100 зл. Осілих «служилих» було тоді в Улючі 14 і не мали вони інших обов'язків крім того, що поповідомляли замок в Самборі про початок повені. Видно з того, що нащадки служилих людей були вільні, тобто не закріпачені. В пізніші часи цю категорію людей називали (між іншим, І. Франко) «хочацькою шляхтою»³. На Сяніччині служили люди зустрічалися і в селі Добра, заснованому переселенцями з Улюча.

В земельних і городських судових актах міста Сніок з першої половини XV ст. служилих людей можна ідентифікувати з латинською їх назвою «servilice» (serviles).

Перший збережений запис про служилу людину датований 12 серпня 1421 р. Якийсь Осин «servilice» зізнаний перед судом в Сніоці⁴.

9 червня 1431 р. служила людина Iusch (Юсич?) представив судові документ з 1410 р. виставлений тодішнім сніоцьким старостою, в якому мовиться про надання йому і його братові Олексі діножати Гошана в селі Дорба і поля в селі Улюч — все це за вірну державну службу під проводом короля Владислава Ягайла⁵. Наладі добра були т.зв. сервітутами служилих людей.

Характерною є судова справа служилої людини Сенька (мабуть Курчинича), якого образив шляхетно уроджений Миколай Храпек, називаючи Сенька «лотром». Сенько назвав тоді шляхетича також лотром. Храпек жалівся перед судом, що Сенько не є йому рідним, бо він людина «сотні» („homo solni de Vlice") і як кметь звинувачує його в лотристві. Суд відступив від слідства в цій справі і нікого не покарав⁶.

Згаданий запис дуже важливий, бо вказує на те, що ще 100 років після першого захоплення Сняоцької землі Казимиром III, в селі Улюч збереглися найменша війська одна тисяча княжої Галицької Русі — сотня.

Із запису від 26 березня 1447 р. довідуємося, що люди сотні виходили на державну службу за село або відбували службу в селі Улюч⁷.

Веручи все це до уваги, можна сказати, що зв'язок військової одиниці — сотні — в селі Улюч з укріпленням родищем на горі Дубник в цьому ж селі, не викликає ніяких сумнівів. Не знаю, коли виникла там військова одиниця — сотня. Певним є одне те, що сталося це в часи княжої держави. Можливо була вона міцією державою. Можливо це бути за панування князя Данила Галицького чи Ярослава Осмомисла. Можливо це бути й за князя Ярослава Мудрого.

(Закінчення з 6 сторінки)

Два мури і рів між ними, башти і збірник для води на горі Дубник — це діло, мабуть, «служилих людей». Можливо, що й церква на місці колишнього городища, була побудована людьми сотні 1510 рік, як дата побудови церкви, зовсім реальний.

Улюцький «ключ» дістався Австрії під час першого розділу феодальної Польщі в 1772 р. До «ключа» належало також село Добра і село Глумча. Варність села Улюч в 1767 р. за короля Станіслава Августа сягало 6669 зл. п. і 61 гр. Весь улюцький «ключ» продано Пйотрові Стажинському, а 23 вересня 1785 р. знову купив його австрійський уряд. Остаточно продано Улюч з Грушівкою в червні 1828 р. Теодорові Тергонде і Казімежові Годзопичові за 33530 зл. р.м.к. У 1836 р. власником Улюча був Теодор Тергонде.

Сьогодні під церкву на Дубнику підходять щільні стадами сарни. Тисячу років тому вони також, мабуть, сюди підходили. Але тоді був тут бір, через який пішла річка Борівниця.

Станіслав РУФЕР

1. Ю. Гошко. Населення українських Карпат XV—XVIII ст. Київ, 1976, стор. 18.
2. Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. W-wa 1892, tom XII, hasło „Uluć”.
3. „Світ”, № 3/1822.
4. Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tzw. bernardynskiego we Lwowie, 1648—1911. Tom XI, zapis 93 (dalej AGZ).
5. AGZ, tom XI, zapis 481.
6. AGZ, tom XI, zapis 2066.
7. AGZ, tom XI, zapis 2103.
8. R. Czernyński. O dobrach koronnych byłej Rzeczypospolitej Polskiej. Lwów 173, str. 216.

СПРОСТУВАННЯ

У друкованій та попередніх номерах «НК» статті «Улюч та його церква» трапилися помилки. В останньому номері за м.р. на 10 стор. у 3 кол. в 23 рядку має бути — Акероніч, у 14 рядку знову — помилковий. В першому номері за м.р. на 10 стор. у 3 кол. в 32 рядку знову має бути — дашки; в 23 р. знову — не долізе; на 11 стор. у 2 кол. в 7 р. знову має бути — над Дістерош, у 3 кол. в 33 р. знову — історичного, а 29 р. знову — Гуконіч, в 2 р. знову — помилковий; на 13 стор. у 2 кол. у 18 р. знову — представника народу; у 29 р. — в гонимих, у 33 р. — quibus Vallach, в 33 р. — статист. п. 26 і 31 рр. — епархія перемиська, в 37 р. — Кузьма. ДО ПЕРШОЇ СТАТТІ.

1. Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tzw. bernardynskiego we Lwowie, 1648—1911; t. VII; str. 15 (dalej AGH).
2. H. Łowmiański. Początki Polski; t. II; str. 50, uwaga 153.
3. A. H. Кожин. Литературный язык Киевской Руси; Москва, 1981, стор. 44.

4. G. Labuda. Słowiańszczyzna pierwotna. Wybór tekstów. Warszawa, str. 59—60.
5. Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich; Warszawa 1892; str. 795 (dalej SGK).
6. W. A. Serczyk. Historia Ukrainy; 1979, str. 53.
7. Monumenta Poloniae Historica; Lwów 1872; t. 2, str. 885.
8. AGH, t. XI.
9. AGH, t. XI, zapis 1558.
10. AGH, t. XI, zapis 2848.
11. AGH, t. XI, zapis 1547.
12. AGH, t. XI, zapis 1978.
13. AGH, t. XI, zapis 589.
14. Шематизм, гр.-кат. духовенства злучених епархій перемиської, самбірської і сандомирської на рік божий 1928.
15. AGH, t. XI, zapis 831.
16. G. B. Piodorow. Słowianie znad Dniepru (w: Sladami Dawnych Kultur; Dawne Ruś). Warszawa, 1957, str. 167—211.
17. Михайло М. Васьків. ЧСВВ: Нарис розвитку і стану Васильяського чина XVII—XX ст.; Рим, 1979, стор. 24.
18. Шематизм провинції св. Спасителя Чина св. Василя Великого в Галичці і короткі погляди на монастири і на монашество руки от заведення на Русі піри Христон; 1867; м. Львів, стор. 191.
19. Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku Nr 23. R. Białkowski. Inspiracje grafika malarstwa ikonowego XVII i pol. XVIII w.; uwaga 27 na str. 18.
20. О. А. Пензо. Львівський літопис і Острозький літописець; Київ, 1971, стор. 102.
21. О. А. Пензо: цит. пр.; загара 28, стор. 144.
22. Schematismus Universi Venerabilis Cleri Dioceseos Gr. Cathol. Premislensis pro annodominum MDCCCXXXVI (1836); Decanatu Bircensis 15 Uluć, str. 114.
23. Шематизм греко-католицького духовенства антопольської адміністрації Лемківщини, 1977; Львів, стор. 55.
24. Księgi w Polsce, wieki XVI—XVIII. Kraków 1949, str. 819.
25. В. М. Матузова. Английские средневековые источники IX—XIII веков. Москва, 1979, стор. 180 та стор. 184.
26. SGK; XII; Uluć.
27. О. А. Пензо: цит. пр., стор. 42.

28. Церковний календарь і А. Г. Нечуй-Левицький. В Карпатах, стор. 93.

29. Повість временных лет. Москва, 1960, стор. 14.

30. Там же — стор. 301.

31. Іпатіївський літопис — Пожне собрание русских летописей, т. 2. Москва, 1903, стор. 662—664.

32. В. Т. Герасимук. Палеобалканские языки. Москва, 1978, стор. 204.

33. Jan Kosik. Medzy reakcją a rewolucją. Studia z dziejów ruchu narodowego w Galicji w 1948—1949. Warszawa-Kraków.

34. A. Stanczyński. O wsiach tak zwanych wołoskich na północnym stoku Karpat. Lwów 1944.

35. Ю. А. Гошко. Населення українських Карпат XV—XVIII ст. Заселення. Миргород, Київ, 1976, (Випуск 1).

36. Трасюль XIV ст. Київ, 1976, грамота 28, стр. 14. Худяк, 3. Історія української етнології. Київ, 1977, стор. 55.

37. W. Harnicki. Morawa. Terminologia Polskiego Państwa Górnego, str. 141.

38. H. Łowmiański. Op. cit. str. 116.

39. W. Harnicki. Morawa. Op. cit. str. 117.

40. W. Dobrowolski. Migracje wołoskie na ziemie polskie. Pamiętniki i Rozprawy Zjazdu historyków w Warszawie, Lwów 1930, str. 130.

Два мурі і рів між ними, башти і збірник для води на горі Дубник — це діло, мабуть, «служилих людей». Можливо, що й церква на місці колишнього городища, була побудована людьми сотні. 1510 рік, як дата побудови церкви, зовсім реальний.

Улюбчий. «Ключ» дістався Австрії під час першого розділу феодальної Польщі в 1772 р. До «ключа» належало також село Добра і село Глумча. Варність села Улюч в 1767 р. за короля Станіслава Августа сягало 6669 зл. п. і 61 гр. Весь улюбчий «ключ» продано Пйотрові Стажинському, а 23 вересня 1785 р. знову купив його австрійський уряд. Остаточно продано Улюч з Грушівкою 6 червня 1828 р. Теодорові Тергонде і Казімежові Гоздовичові за 33530 зл. р.м.к.³. У 1836 р. власником Улюча був Теодор Тергонде.

Сьогодні під церкву на Дубнику підходять цілими стадами сарни. Тисячу років тому вони також, мабуть, сюди підходили. Але тоді був тут бір, через який плавав річка Борівщина.

1. Ю. Гошко. Населення українських Карпат XV—XVII ст. Київ, 1976, стор. 18.

2. Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. W-wa 1882, tom XII, hasło „Głucz”.
3. «Cair», № 3/1882.
4. Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tzw. bernardynskiego we Lwowie, 1666–1911. Tom XI, zapis 23 (dalej AGZ).
5. AGZ, tom XI, zapis 481.
6. AGZ, tom XI, zapis 2065.
7. AGZ, tom XI, zapis 2103.
8. R. Czernyński, O dobrach koronnych byłej Rzeczypospolitej Polskiej, Lwów 1775, str. 216.

у друкованих і попередніх номерах «НН» статті з'являючі в його церкві, транслірились по-милки. На останньому номері за м.р. на 10 стор. у 3 кол. в 23 рядку має бути — Акероніч у 14 рядку з'явлю — поповський. В першому номері за м.р. на 10 стор. у 3 кол. в 32 рядку з'явлю має бути — дашки; в 23 р. з'явлю — не дозид; на 11 стор. у 2 кол. в 7 р. з'явлю має бути — на 12 стор. у 3 кол. в 33 р. з'явлю — історичного, в 29 р. з'явлю — Поклонію, в 2 р. з'явлю — пачадиною; на 13 стор. у 2 кол. у 18 р. з'явлю — предстаніка нароту; у 20 р. — в номерах, у 23 р. — quibus Vallach, в 23 р. — статті кол. в 20 і 31 рр. — епархії перемишльської, в 57 р. — Кузьма. До першої статті

1. Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tzw. bernardynskiego we Lwowie, 1643-1911; t. VII; str. 15 (dalej AGH).
2. H. Lwowianin: Początki Polski; t. II; str. 50. uwaga 153.
3. A. N. Кожин: Литературный язык Киевской Руси; Москва, 1981, стр. 44.

4. G. Labuda Słowianszczyzna pierwotny wybór tekstów. Warszawa, str. 59—60.
5. *История Географическое Королевство Польское* в 11 томах краілов словіанських; Warszawa 1892, т. 193 (dalej SGKP).
6. W. A. Serczyk: *Historia Ukrainy*; Lwów, str. 53.
7. Monumenta Poloniae Historica; Lwów 1872: т. 2, str. 885.
8. AGH, т. XI.
9. AGH, т. XI, запис 1558.
10. AGH, т. XI, запис 2846.
11. AGH, т. XI, запис 1547.
12. AGH, т. XI, запис 1978.
13. AGH, т. XI, запис 569.
14. Шематизм, гр.-кат. духовенства злучених епархий перемиської, самбірської і сучавської на рік божий 1928.
15. AGH, т. XI, запис 831.
16. G. B. Flodorow *Słowianie znad Dunaju* (w: *Sladami Dawnych Kultur*; Warszawa, 1957 str. 167—211.
17. Михайло М. Вайрик ЧСВВ: Нарис про виток і стану Васильянского чина XVII—XX ст.; Рим, 1979, стор. 26.
18. Шематизм провинции св. Спасителя Чина Васильянского въ Галиции и коротка погляд на монастыри и на монашество руского заведенія на Руси пирху Христовому; 1867; Львов, стор. 191.
19. *Materialy Muzeum Budownictwa Ludowego w Snnoku* Nr 23. R. Biskupski: *Intencje grafika malarstwa ikonowego XVII i XVIII w.* — uwaga 27 na str. 18.
20. O. A. Benzo: *Львівський літопис і Острозький літописець*; Київ, 1971, стор. 102.
21. O. A. Benzo: *Шит. пр.*; загавга 28, стор. 144.
22. *Schematismus Universalis Venerabilis C. Dioceseos Gr. Cathol. Premislensis pro archidomino MDCCCXXXVI (1836): Decanatu Lubecensis 15 Ulucz*, стр. 144.
23. Шематизм греко-католицького духовенства львівської адміністрації Ленкомоніста Львів, стор. 55.
24. *Kosciół w Polsce, wieki XVI—XVIII* — 1949, стр. 819.
25. W. M. Матузова: *Английские средневековые источники IX—XVIII веков*. Москва, 1980, стр. 184.
26. SGKP: т. XII; Ulucz.
27. O. A. Benzo: *Шит. пр.*, стор. 42.

28. Церковный календарь 1. Я. Г. Нечуй-Левицкий, В Карпатах, стор. 89.
29. Повестя вренних лет. Москва, стор. 14.
30. Там же — стор. 201.
31. Іпатієвський літопис — Полное собрание русских летописей, т. 7. Москва, 1907, с. 663—664.
32. В.Т. Герасимак, Палеоболаникские яз.т. Москва 1978, стор. 204.
33. Jan Kozik, Między reakcją a rewolucją Studia z dziejów ruchu narodowego w Galicji 1848—1849. Warszawa-Kraków.
34. A. Staudtke O wsiach tak zwanych leśkich na północnym stoku Karpat. Lwów.
35. Ю.Г. Кошарко, Восточная Украина. Карпат XV—XVIII ст. Заселення, Міграції. Київ, 1976. (Висновки).
36. Грамоты XIV ст. Київ, 1974, грамота.
37. М.П. Хуцун, 3 истории украинской тропологии. Київ, 1977, стор. 55.
38. W. Harniczek-Morowca, Terminologia Polakiego Państwa Górnego, с. 1, str. 191.
39. W. Kowmianka, op. cit., str. 192.
40. W. Harniczek-Morowca, op. cit., str. 51.
41. K. Dobrowolski, Migracje wołoskie na wschód Polakich. Przegląd E. Fowze, 23 Historiografii w Warszawie, 1969, str. 22.

Під спеціальним наглядом

Мариля Павляк
Степан Мігус

(„Наше Слово“ № 5, з 11.02.1990 і № 7, з 13.02.)

Дорога на північ

— Мій дід сильний статурою був і витривалий. — згадує Василь Чарнецький з Ленгайн біля Ольштина, — але коли почув, що за дві години всі українські родини будуть силою виселені з Улюча, мало не зомлів. Представників усіх сімей насамперед загнали до так званого панського городу у центрі села. А пізніше офіцер сказав, що на те, щоб зібратись, дає дві години. Радив не забирати нічого, крім найпотрібнішого та коней і корів, якщо їх хтось має. Обіцяв, що в дорозі переселенці отримають їжу... Дві години пізніше до наших хат адерлися жовніри. Прикладами зброї виганяли силою з рідних хат, у незнане.

Тільки нечистенні мали тягову силу, в головному корови. Коней раніше відібрало людям військо... На вози покладено хворих і немичних. Інших мешканців Улюча війська зігнали у колону і обступило. Через рідний Улюч, Грушівак, Яблунцю гнали нас до Селісськ, як виявилось опісля, до збірного пункту для навколишніх сіл. Зігнали нас на площу під голім небом. Цілу ніч йшов дощ: було холодно... В таких умовах тримали нас до наступного дня. Ранком під їхали вантажні машини, нібито для того, щоб підвезти наше «багатство». Хто скористався з цього транспорту, більше не побачив свого добра — автз переїхали за Сяні стільки ми їх бачили. Люди кричали: Віддавайте наше! — Військові, сміючись, відповідали: «На машини напали банде-ривці і все забрали».

Через Сяні перегнали нас бродом. Чергову зупинку дозволили зробити щойно у місцевості

Вара. Там дали нам гарячу страву. В дальшу дорогу пішли не всі. Багато людей ув'язнено нібито за причетність до УПА. Серед них знайшовся і мій стріпко Засиль Чарнецький, який з ОУН та УПА не мав нічого спільного. Більшість його друзів недоли, зрештою, також. Але це не перешкодило в тому, щоб запроторити їх до тюрем та до понімецького концентраційного табору в Явожні.

Врешт: нас пригнали до Сянока на площу коло вокзалу. Там чекали ми на вагоні кільканадцять днів. Коли врешті їх представлено, почали нас туди загнати по кільканадцять сімей до кожного. Для худоби приділили інші вагони. Вози залишились на площі. І так під військовою «опікою» ми вирушили в незнане. Ніхто з нас не знав куди ідемо. Поїзд затримувався тільки тоді, коли давали нам їсти, тобто раз у день або й рідше. За потребою не було куди йти. Використовували ми знайдені горнечі... Бракувало води. Найбільше докучали нам воші і блохи та сверблячка. Не було майже нікого, хто не мав би цієї погани... Так ми подорожували кілька добрих днів. Врешті доїхали до Осьвенціма. Там почали відчіпляти вагони і формувати транспорт від початку. Створився страшений балаган. Не одну родину тоді розлучено, а її «багатство» поїхало в інший бік. Така доля зустріла й мою тітку Софію Варську, яка поїхала у протилежну, ніж ми, сторону. З Осьвенціма в незнане їхали ми ще три тижні. З поїзду сказали нам вийти щойно у місцевості Сущ, у давньому Ольштинському воєвідстві...

— Мою найближчу родину — батьків, двох сестер і мене скерували до Глакова. — продовжує Василь Чарнецький. — У що місцевість призначили ще кількох інших українців. Там розміщено нас у напівзруйнованій stodолі. Там ми прожили кілька днів. З Глакова розселили наш гурт у кількох навколишніх селах. Своїми підводами мали нас везти осадники з-за Буга. До нас, українців, вони ставились вороже. Замість нас везти, гнали перед возами, принижуючи всіма можливими способами. Разом з батьком приділено нас до села Родава. Душа (тепер Радово в Ельблонзькому воєвудстві). Там п'ятиособовій сім'ї дали одну кімнатку в бувшому будинку німецького священика. Жив у ньому вже військовий репатріант з Волині. Разом з дружиною і своїм батьком займав він сім кімнат.

З Улюча вдалося нам привезти до Родави одну корову, перину та невеличку дерев'яну скриню з одягом і посудом. У Родаві пережили ми страшний день. У 57 обійстях мешкали польські родини з-за Бугу. Крім них, були в селі тільки три українські сім'ї... Щоденно траплялося, що хтось вибивав нам шишки у вікнах, прозивав найгіршими словами, погрожував... Інші діти били мене при кожній нагоді. Батьки пробували розмовляти з цими дітьми. Та все закінчувалося тим, що чули ми від них найгірші слова, з нерідко були обкидані камінням.

Усі українці в селі переживали те саме, що й ми. Шойно після скарги дорослих, яку складено до центральних органів влади й у радянському представництві в Гданську, дещо безпечніше стало жити... Та поляки трактували нас далі як вигнатово дешево робочу силу. Використовуючи факт, що ми майже нічого не мали і що заглядає нам в очі голод, давали українцям найтяжчу працю. Щоб заробити пивбуханця хл-

ба, батько мусив шити день косити, а мама за ним підбирати збіжжя... Були, що правда, якісь заходи з УНРРА для переселенців, але жодна з українських сімей практично їх не бачила. Ми навіть не знали, куди по неї звертатися.

«Переселенці з акції «В» мають право на всяляку допомогу. — мовилося у документі Міністерства повернутих земель з 31.VII.1947 р., — а навіть першість, коли йдеться про будівельні кредити, посівну акцію, забезпечування харчами тощо...»

— У нас військо ходило від хати до хати і криком повідомляло: «За кілька годин виїжджаєте...» — згадав Петро Радавський з Високу з Ольштинщини. — «Масте бути готові». Перелякани люди почали бігати до польського священика, щоб одержати польську метрику. Щоб перед вигнанням рятуватись. Та порятунку не було. Незабаром військо повиганяло нас з хат і погнало у напрямі Радимна. Люди плакали. Іхали не знати куди, не знаючи, що кому писане...

Доля у конверті

Переселенці не знали, бо й звідки, що їх доля знаходиться у двох залакованих конвертах. Одержував їх командир відділу, що супроводжував поїзд з переселенцями. Один конверт відкривали в Осьвєснїмі або Любліні і шойно тоді організаторам переселення ставало відомо, до якого з двох пунктів — до Ольштина чи Щешника — прямують транспорт.

Другий конверт відкривали наприкінці дороги. В ньому були інформації про категорію людей з транспорту, який шойно приїхав — А, Б, Ц і негрізні. Від цього залежало пізніше, куди хто потрапить. Сім'ї, зараховані до категорії А і Б, тобто небезпечні, могли поселятись тільки за критерієм — одна українська сім'я у селі. «Кращі» родини мали змогу мешкати з кількома сусідами-українцями...

*В 47-мім році, як нас виселяли.
То всі наші люди села опушали.
Села опушали, але не з радості,
Прийшов такий приказ від пана старости.
Військо приїхало, такий розказ дало,
Щоб за дві години село ся збрало.
Село ся збрало, стало сумувати.
А пан капраль крикнув — пора виїжджати.*

*Поле не оране, жито не сіяне.
Ще й тії мури, та й порозваляні.
Як ми приїхали, стали сумувати,
Ой, Боже ж ти, Боже, що будем діяти?*

ПОНАД чотири десятки років цю пісню співати було небезпечно. Якщо вже мовилося про горезвісну акцію «Вісла», то насамперед треба було упевнитись, чи була не чує цього лише вухо. Та історія колесом крутиться. І на викриття злочину, що зветься акція «Вісла», прийшов час. Українцям цієї правди не відкривати, вони досвідчили її на собі і пам'ятають усе. І як вже болючо було — мусили мовчати. Сталінський намордник не тільки закрив уста, але й допив до того, що навіть по смерті одного з найбільших катів на світі його ж спадкоємиці додержувались заповіту «вождя вождів». Для поляків, особливо молодих, правда тамтих років — це струс. Але відкриваючи правду про Катинь, Старобільськ, Осташково... і вимагаючи каяття не тільки від тих, хто вчинив ці злочини, мусять ошо невідому їм картину історії сприйняти, погодитись з тим, що їхні попередні покоління не такі вже й святі. Не такі вони, якими їх десятиріччями представляла офіційна пропаганда, змальовували «публіцисти» Гергард, Прус, Вільчур, Бата...

Примусове виселювання українців з теренів південно-східної Польщі, яке названо акцією «Вісла», десятиріччями представлялося як відплата за смерть ген. Свєрчевського з рук Української повстанської армії в 1947 році. Тимчасом хоча б Станіслав Жиромський у книжці «Міграційні процеси в Ольштинському воєвідстві в роках 1945-1949» (вид. «Посєже», 1971) пише, що думка про переселення українців виникла уже в 1946 році. Акція мала військове значення — позбавити УПА можливості забезпечуватись харчуванням і поповненням рядів молоддю. 17 квітня 1947 року сформовано Операційну групу «Вісла», яка при співучасті Радянської армії, військ Чехословаччини мала завдання розгромити УПА і переселити українське населення.

Підготовку до злочинного переселення Генеральний штаб Польського війська розпочав ще в січні 1947 року. Саме тоді військові відділи, що діяли на терені південно-східної Польщі, отримали доручення зробити списки українських та мішаних (польсько-українських) сімей. Місяць пізніше заступник шефа Генерального штабу ген. Стефан Моссор підготував спеціальний рапорт міністру національної оборони. Цей рапорт — безсумнівний доказ про конкретну підготовку до виселення українського населення. Мовиться в ньому, зокрема, про розселювання «поодинокими сім'ями, у розпорошенні по

всіх повернутих землях». 27 березня конкретний план акції переселення представлений ген. С. Моссором на засіданні Державної комісії безпеки (Państwowa Komisja Bezpieczeństwa) був прийнятий до виконання. Його переказали у Політбюро ЦК ППР. Наступного дня у засідці, організованій сотнями «Хрина» і «Стаха», загинув ген. Кароль Свєрчевський. День після цієї події Політбюро ЦК ППР, засідання якого вів генеральний секретар ЦК Владислав Гомулка, схвалило постанову про виселення українців та мішаних сімей.

На що надіялася влада? Таємний документ Міністерства повернутих земель, скерований 10.XI.1947 року до Воевідського управління в Ольштині, не залишає ніяких сумнівів. «Головною метою акції «В», — мовиться в ньому, — є їх (переселенців) асиміляція у польському середовищі. Необхідно вжити всіх заходів, щоб досягти мети. Не вживати у відношенні до цих поселенців окреслення «українець»...

...Людей відривали від їх батьківщини, не питаючи про ніщо. Виходу не було. Без суду, без доказів, без жалю, силою викидали з рідної століттями плеканної отчини. Процесу цьому на ім'я — збірна відповідальність. За що? За кого? Відповіді не було...

...«У транспорті з повіту Лісько, — мовилося в іншій телефонограмі, — знаходиться 323 особи польсько-українського походження. Мають категорію Б — дуже негативну. Доцільно поселювати по одній сім'ї...

...«Збірний пункт Загір'я: транспорт R 44 — по одній сім'ї на громаду як елемент вороже наставлений. А R 43, 16 сімей закваліфіковано до А і Б — також окремо, Ц — менш активні українці, по 2-3 сім'ї у громаді»...

...Ще перед вивозом плановано 6,5 тисячі сімей поселити на Ольштинщині, а 9,5 тисячі на Щешинщині. 24 квітня 1947 року (кілька днів перед першим транспортом) П. Оставський, директор Воевідського відділу Державного репатріаційного управління в Ольштині заявив у письмі до Поселенського відділу Воевідського управління в Ольштині, що акція приймання переселенців-українців почнеться 25 квітня. «Розпорядження це охоплене якнайбільшою таємницею, — писав він, — зашкавлених урядників інформувати тільки про найнеобхідніше...»

...Людей відривали від їх батьківщини, не питаючи про ніщо. Виходу не було. Без суду, без доказів, без жалю, силою викидали з рідної століттями плеканної отчини. Процесу цьому на ім'я — збірна відповідальність. За що? За кого? Відповіді не було. До практики десятиріччями доробляли теорію, мовляв, українці — це нація злочинців. І не мало значення, чи належали вони до ОУН, УПА чи ще до чогось. У безвість вигнані силою їхали всі — і прихильники УПА, і їх противники, і люди байдужі до боротьби, про яку досі об'єктивних історичних оцінок немає. Військо виганяло православних, греко-католиків, червоноармійців, давніх жовнів польського війська. Хто не потрапив у транспорт, що їхали на повернуті землі, їхав до концтабору в Явожні, найчастіше раніше «зарахувавши» підвали УБ. Батьківщину залишали всі українці. Їхали тижнями і не знали куди, не відали, що чекає їх у цій безвісті. Готувалися на найгірше. Боялись за себе і своїх найближчих, з якими ділили не долю. Молилися за тих, яких військо, УБ і міліція вилучували і вивозили у ще більшу безвість. Чимало з цих останніх ніколи вже не віднайшло рідних. Досі не відомо: де і яка земля їх прикрила...

ДОЛЯ СЕЛА

УКРАЇНЦІВ вигнали з земель, на яких вони були споконвіку. Така вже доля людей, які живуть на пограниччі, що кордоном бувають вони відмежовані від свого народу. Українці на південно-східних землях теперішньої Польщі жили «від зазавжди». Вони на них не нападали, вони не пригнобляли нікого. Вони тут просто були. Це їх споконвічна отчина. І ось цю отчину під дулами автоматів довелося покинути. Така доля зустріла й мешканців села Улюч.

УЛЮЧ. Місцевість, що розташовувалася вздовж ріки Сян. Село лежить 20 кілометрів на північ від Сянока і 30 кілометрів на схід від міста Березова. Перші інформації про Улюч знаходяться у грамоті опольського князя Владислава з кінця травня 1373 року. Однак заснування села Улюч відбулося раніше, ніж у XIV сторіччі. Адже назва «Улюч» має безпосередній зв'язок з плем'ям уличів. А про це плем'я згадується уже в IV сторіччі...

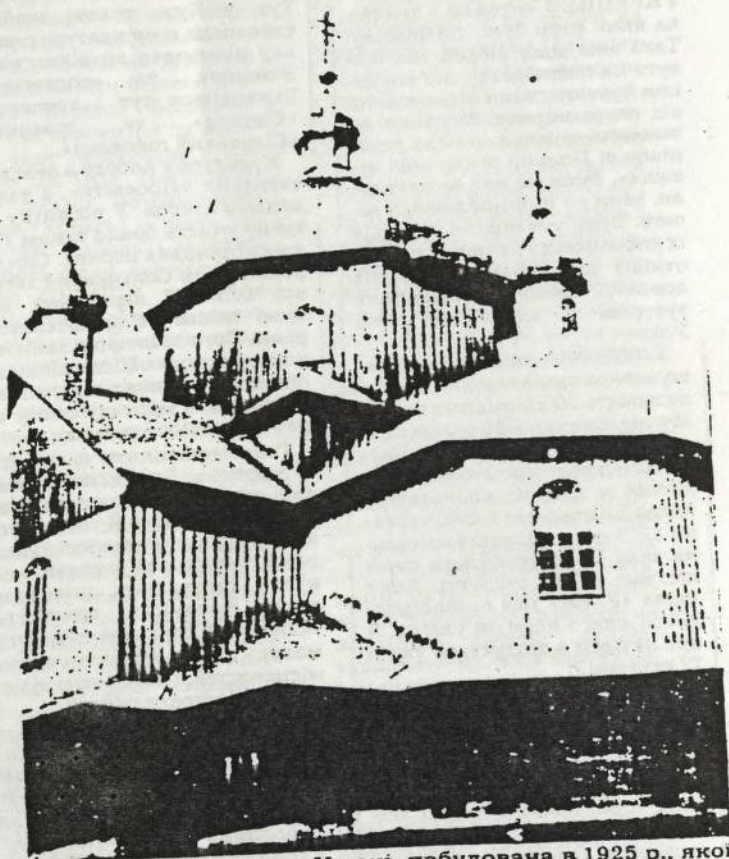
Та повернімося до ближчої нам історії, до міжвоєнного, воєнного і післявоєнного періодів. У міжвоєнний час Улюч нараховував 364 обійстя, в яких жило понад 4 тисячі людей. Від сходу село обмивалося струмком, званим Золотим потоком, що випливав з гори Кремонь і вливався у Сян. На північно-західному краї село доходило до потоку, що випливав з гори Стерчиська. На другому березі потоку розкинулося село Грушівка. Центр села люди звали Кутом. Знаходився там двір дідица, п'ять млинів, два тартаки, синагога, церква, дві корчми, які належали свреям Мошкови і Борухові, школа та різні, так би мовити, послугові пункти, а зокрема різня сврея Гершка, прозваного «Мулом».

Тут, у Куті, також знайшла своє місце комендатура поліції, яку очолював до війни полжак Замощак, та «солтисівка». Знаходився тут і кооператив «Єдність» та товариство «Сільський господар».

Культурну роботу в селі вела читальня «Просвіти», а також місцева школа. У розвитку активну участь брала також Греко-католицька церква. Син пароху Роман Солтикевич заснував великий церковний хор, який співав на професійному рівні. Його засновник закінчив консерваторію. Після війни він опинився у Канаді, де успішно поширював музичну освіту серед української громади.

Годі переоцінити активність «Просвіти». Без неї неможливо собі уявити всесторонньої діяльності в Улючі. Її члени організовували шевченківські академії, театральні вистави, конкурси гаптування, писанкарства. Натомість товариство «Сокіл» об'єднувало передусім молодь з Улюча і навколишніх місцевостей, і вело з нею різноманітну виховну роботу.

Кількість мешканців Улюча постійно зростала. Хто не знаходив праці у себе — емігрував. Мандрували улючане до Франції, Америки, Канади. Чимало мешканців Улюча живе тепер в Едмонтоні, Монреалі, Пенсільванії, Скrentоні та інших місцях, розкинутих по всьому світі. Та не всі могли і хотіли виїжджати. З часом улючанам стало тісно молитися в одній церкві. Вирішили побудувати другу, в так званому «Долішньому кінці». У 1923 році зав'язався комітет будови нової церкви. У його склад увійшли: парох Орест Солтикевич, Антін Котянський, Іван Коцан, Микола Кібала. Святинку вирішено поставити на місці розвалені зубом часу вірменської каплички.

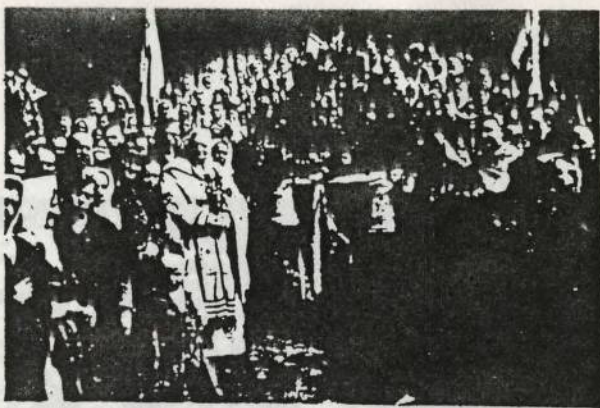
Церква св. Миколая в Улючі, побудована в 1925 р., якої вже немає.

ки. Церкву будували за громадські гроші. Від держави село не одержало ані сотика. Мало цього, влада кілька разів не хотіла дати згоду на побудову храму.

Церкву будували передусім з дерева. Будівельні роботи закінчилися в 1925 році. Потім було розмальовування святині та її меблювання. Храм, як згадують найстарші улючани, був посвячений у 1927 році перемиським єпископом Кошиловським і названо його церквою святого Миколая. У врочистому відкритті храму брали теж участь рабини з єврейської синагоги, які, зрештою, допомагали в її будівництві. При церкві виросла теж чудова дзвіниця з

чотирма дзвонами. Найбільший дзвін подарувала церкві улючанка з прізвищем Гулячек. Названо його іменем її сина Андрія, який загинув під час I світової війни. Цей дзвін вживався теж до розганняння хмар.

У новій церкві містилось однокорозово коло 1500 осіб. Щоб довести її до повного порядку, треба було ще часу. Та його не знайшлося. Спалахнула II світова війна. У вересні до Улюча увійшли загони Червоної Армії. Пароха Ореста Солтикевича арештовано, а церковний комітет розігнано. Частину мешканців Улюча червоноармійці вивезли. Вони-бо мешкали не далі як 600 метрів від Ся-

Свячення дзвонів в Уючі

ну, який став кордоном між СРСР і Генеральною Губернією. А згідно з пактом Ріббентроп-Молотов у цій зоні нікому не дозволялося проживати. Нова влада розпочала насильну колективізацію села. Тих, хто протиставлявся, визнано ворогами великого радянського народу і вивезено. Ліквідовано теж всякі культурні осередки, кооперативи, організації. Чого не встигли після 1933 року знищити поляки, те після переслі 1939 року зробили «визволителі».

Найродючіші землі, що само собою зрозуміле, лежали вздовж Сяну. Але ж тут була оця нещасна 600-метрова зона. Земля або лежала облоєм, або обробляли її нечисленні улюбленці нової влади. Вже восени 1940 року людям почав заглядати в очі голод. Найслабкіші, тобто діти і старі, помирали десятками. Тих, хто не хотів записуватись у колгоспи, почали вивозити, найчастіше у Сибір. Все стало державним і перетворювалося в руїну. Так було до 22 червня 1941 року, коли-то з-за Сяну надійшла німецька армія, розпочинаючи війну з СРСР. З приходом цього окупанта розпочалися нові арештування людей. Всіх, хто з необхідності записався в колгоспи, гітлерівці визнали прихильниками комунізму. Ба-

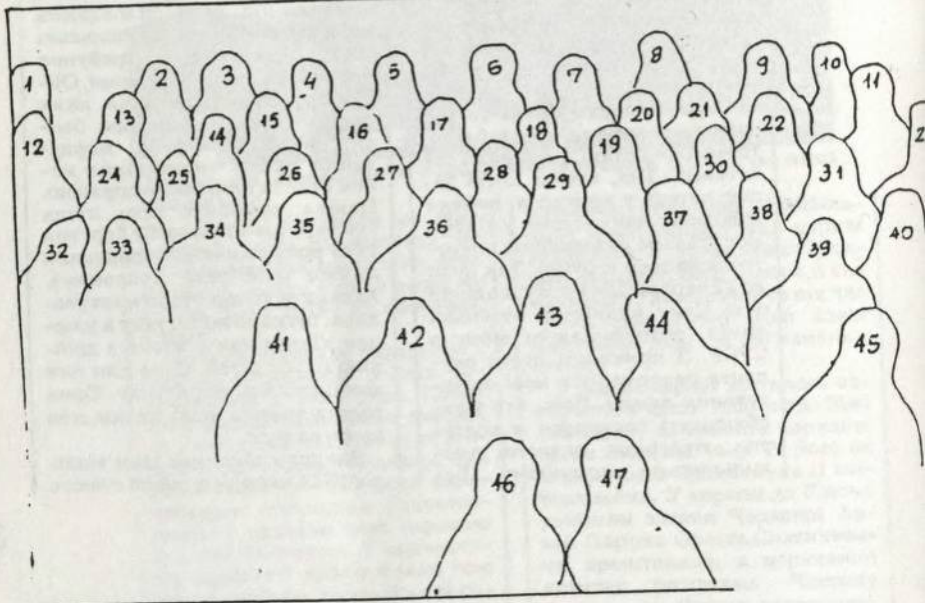
гатьох з-посеред них вивезено до концтаборів. На тих, що лишилися, гітлерівці наклали контингенти, руйнуючи їх дотла. Людей ганяли на всякі примусові роботи. Молодь окупант вивозив у глибину Рейху. Зовсім ліквідовано все, що належало свреям, а їх самих вивезено у концтабори.

Тривало це все до 1944 року, тобто до часу, коли у село знову ввійшли радянські війська, виганяючи гітлерівців. З приходом народної влади розпочинається найбільша трагедія Улюча. На початку 1945 року множаться напади на Улюч і навколишні села. Нападають здебільшого всякі польські групи з-за Сяну. На грабунок йдуть відділи самооборони, ОРМО та інші угруповання, яких годі назвати інакше ніж бандитськими. Грабунок, мордування людей, гвалтування жінок стає їх щоденною справою. Паніка опановує село після звістки, що на початку березня 1945 року поляки вимордували майже ціле село Павлокома. Кілька осіб, що чудом врятувалися, шукало порятунку в улючан. Серед них є жінка з двоїною голих дітей. Саме для них вона просить порятунку. Сама готова вмерти, щоб тільки діти врятувалися.

Завдяки рішучим діям відділів УПА напади подяків стають

"Чайний Вечер" в читальні „Просвіти" в Улючі

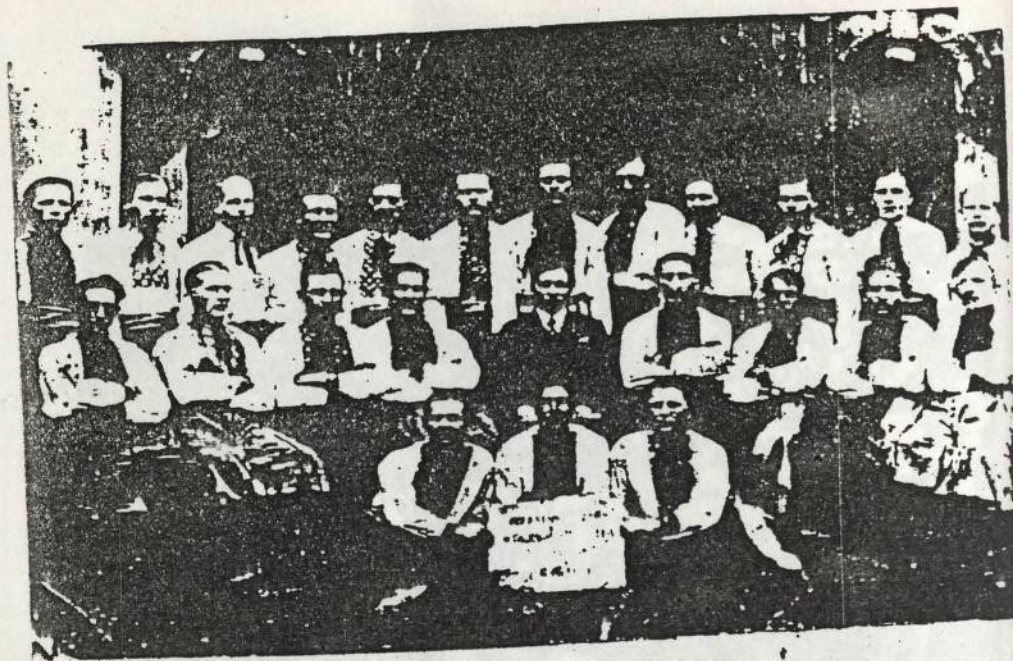
Члени:

- 1
- 2
- 3
- 4 Михайло Бараник
- 5 Михайл Панчишин
- 6 Микола Чебеняк
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11 Середницький (Козевич)
- 12 Юля Дороцька
- 13 Мілва Ковальська
- 14
- 15 Стефця Дороцька
- 16
- 17
- 18 Аня Бараник
- 19 Василь Добрянський
- 20 Мільчановська
- 21 Тіаза Дробут
- 22 Володимир Хома
- 23
- 24 Василь Дзюбакевич
- 25 Василь Середницький
- 26
- 27 Василь Солецький
- 28 Михайл Солецький
- 29 Роман Солтикевич
- 30 Василь Гусак
- 31 Василь Клиш
- 32 Стефця Дзюбакевич

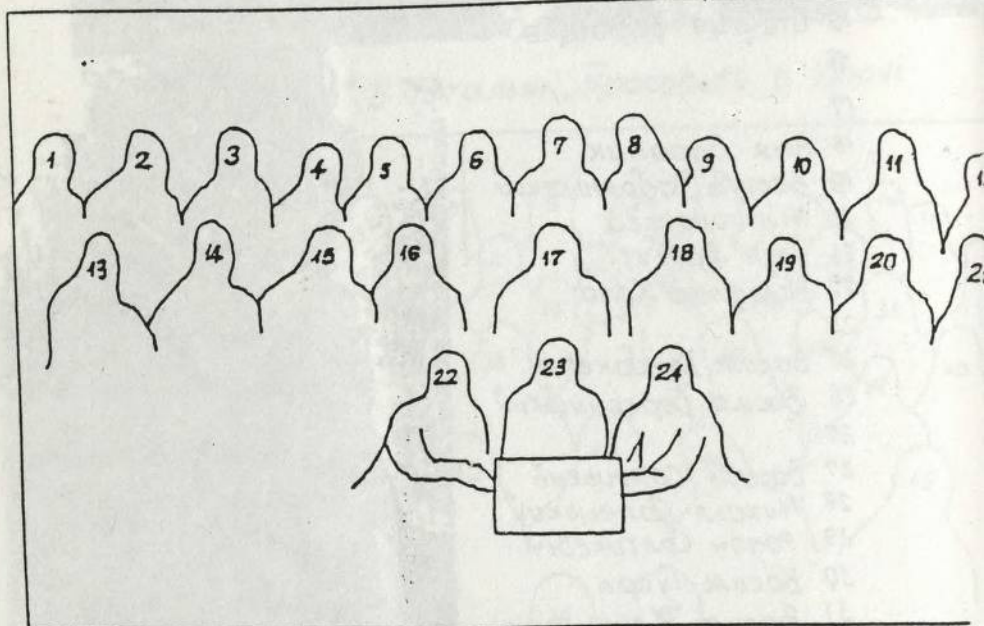
- 33 Маруся Гатала
- 34 Міля Явірницька
- 35 Кася Лебкович
- 36 Дороцька (Лебкович)
- 37 Юля Панчишин
- 38 Маруся Середницька
- 39 Тельц Міля
- 40 Мілька Кулик
- 41 Михайл Коцан
- 42 Микола Ковальський
- 43 Олекса Середницький
- 44 Василь Хома
- 45 Андрій Холявка
- 46 Михайл Дороцький
- 47 Михайл Морайко

Хрест в каплиці
на „Лебковятах“

Мужескій хор в Улючі

Члени хсрч:

1. Іван Кулик	13 Андрій Холявка
2 Іван Солецький	14 Юзко Котяньський
3 Олекса Середницький	15 Василь Середницький
4 Іван Харидчак	16 Василь Дзюбакевич
5 Юрко Варський	17 Роман Солтикевич
6 Микола Шляхтич	18 Микола Ковальський
7 Василь Полянський	19 Іван Холявка
8 Володимир Полівка	20 Михайл Морайко
9 Мирон Клиш	21 Павлик Харидчак
10 Андрій Шляхтич	22 Василь Хома
11 Петро Чебеняк	23 Середницький
12 Петро Крайник	24 Петро Кібала

рідкіснішими. З озброєним людом напасники не мають охоти зустрічатися. Але в 1946 році, коли-то розпочинається виселювання українців до Радянського Союзу, всякі польські угруповання під крильцем Польської народної армії підносять голови, набираються відваги. Українські села знову охоплює страх. Немає дня без звісток про мордування людей, про знущання над безборонними дітьми, жінками, старими.

Оці переселення до Радянського Союзу мали бути нібито добровільними. Але охочих якось забагато не було. Виявилося, що людей треба «заохочувати» до виїзду. І отоді-то почалися напади з-за Сяну з боку Вітрихова і Темешова. Вони, оці грабунки, «переконали» частину улючан у доцільності виїзду до Радянського Союзу. Більшість однак вирішила залишитися. Прив'язаність до отчини була така велика, що жодні страхоття не могли примусити людей до втечі.

Десь так у середині 1946 року Народне польське військо продовжує напади на українські села, беручи у співники всякі цивільні угруповання. Ось як один з таких нападів згадує Іван Добрянський. На початку

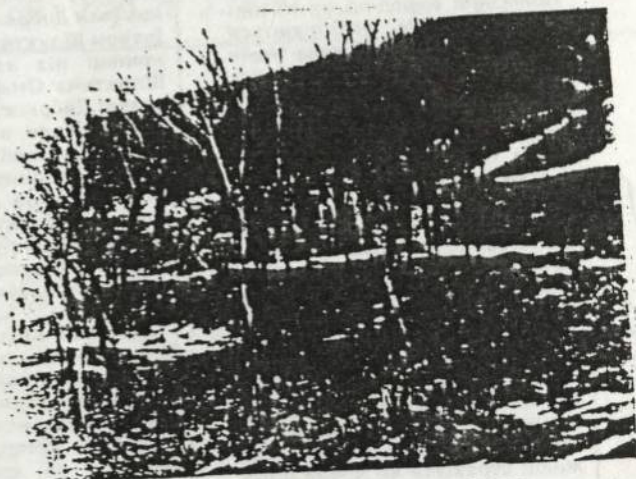
червня Військо Польське вдерлося до Улюча. Хто встиг втекти до лісу зі своїм маєтком (найчастіше коровою або конем), тому пощастило. Дехто пробував сховати все, що міг, у селі. Тут уже щастя було менше. Іван Добрянський з сусідом Іваном Шляхтичем сховалися у криївці під хатою. Дружина Шляхтича Стефанія пішла до матері Добрянського, щоб бути разом. Коли в село увійшло військо, до криївки, в якій сховалися Добрянський зі Шляхтичем, почали долітати зойки дружини Шляхтича, яку катував якийсь поручник. Катованих жінок виведено з хати, а під стріхи військо підклало погонь.

Десь так після трьох годин Добрянський зі Шляхтичем відважились вийти з криївки. Побачили згарища... Частина чоловіків, які не встигли сховатися, була замордована. Ті, хто сховався за селом, уціліли. Жовніри вбили біля хати інваліда з І спітопої пійни Василя Москаля, поранили, а потім вкинули у вогонь палаючого дому Михайла Сотницького (також інваліда австрійської війни). Вбито сім'ю Куликів... Тіло Івана Подолька, оббитого пострілом, жовніри вкинули в

А як написано про це у виданих матеріалах
„Wojsko Polskie w walce o wyzwolenie wsi
Ludowej”? (Wyd. M.O.N. 1959 r.)

... Niekiedy żołnierze znowu zaskakiwali swymi działaniami bandy. Na przykład w dniu 23 lutego 1946 roku grupa operacyjna z 32 pułku piechoty we wsi Ulucz niespodziewanie uderzyła na bandę „Chomy”. Szybkie i sprawne działanie przyniosło rozproszenie bandy; kilku jej członków zostało zabitych, szereg bandytów wzięto do niewoli, w tym dowódcę bandy „Chome”.

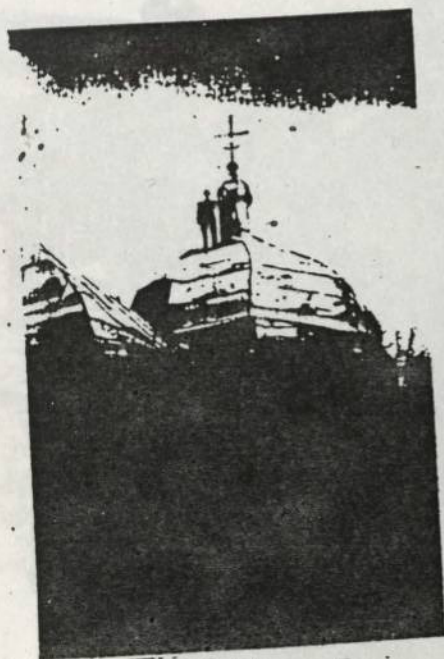
... 13 stycznia oddział operacyjny dywizji przeprowadził działania w rejonie Groszówka — Ulucz (koło Sanoka). Doszło do starcia z bandą UPA, podczas którego zabito 35 i wzięto do niewoli 46 banderowców. Straty wojska wyniosły: jeden zabity i jeden ranny....

Згоріще хати М.Чарнецького після
„Акції”

Свячення осад в ріці Бороївниця
на "Бордань"

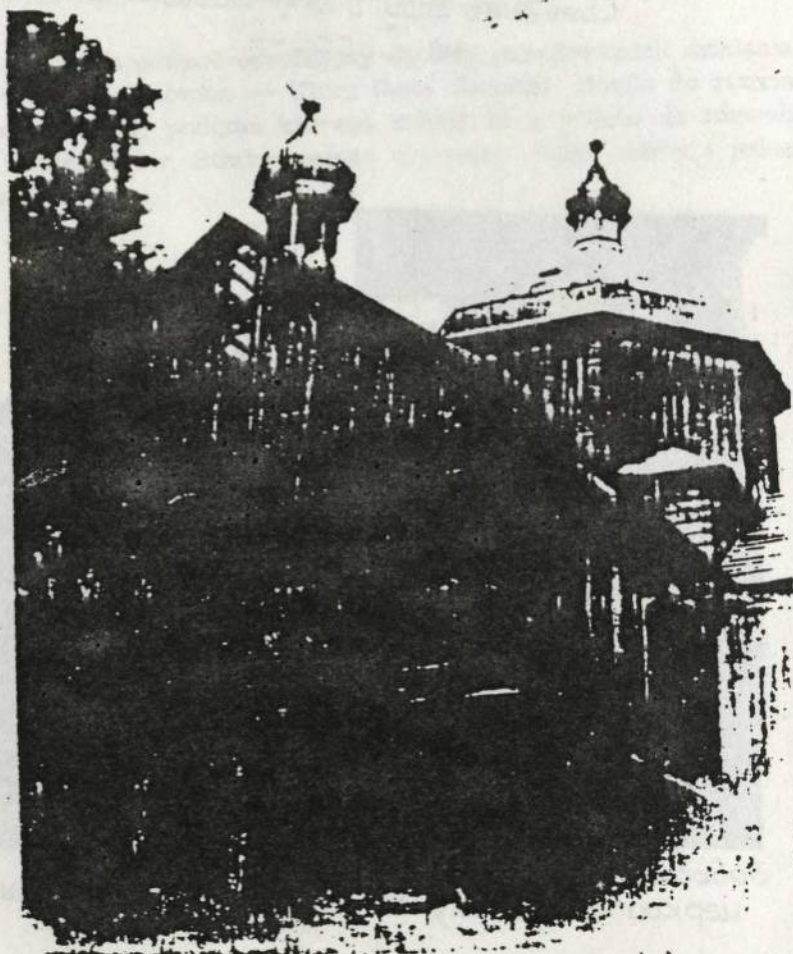
Забрання бажіл з бані
церкви на Дубнику 1952р

Ремонт церкви в 1962р

палаючу хату. У сніську замордованих знаходяться прізвища Онцфрія Тхіра з дружиною, Івана ^{дочкою його} ~~Ковальського~~, Івана Левковича, Івана Клиша разом з 11-річною донькою своєї сестри, Захарія Москаля... Більшість замордованих згинула в муках. Кати видовбували їм очі, вирізували язики, гвалтували...

При нагоді, як згадує Микола Ковальський, нападники забрали 75 корів, 30 коней. Після їхнього відходу вмерли побиті Йосип Кібала і Микола Бадирка. Жовніри розстріляли Миколу Холляку і його дочку Катерину, Миколу Гайдзю. Тетину Кулик з глухонімим сином війсьско вкинуло в палаючу ха-

Попищена церква св. Миколая якої вже немає

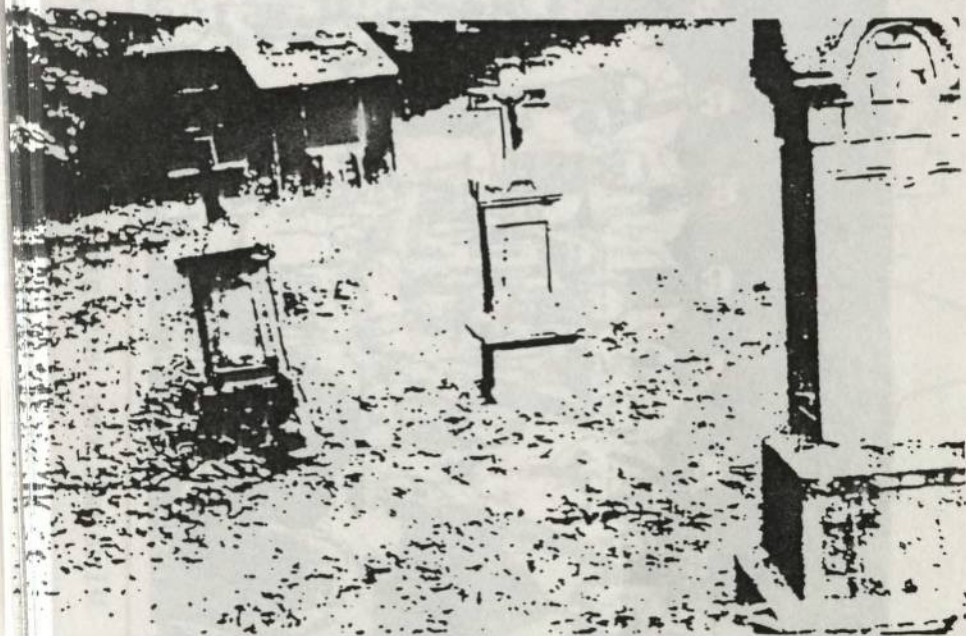
ту, у вогонь вкинуто теж Софію Кібалу і доню Андрія Солецького з Боровниці. Загалом у вогні знайшло смерть 24 особи. Подібних нападів було вісім. Вони швидко друїнували село.

З вострої трагедії вбереглася тільки церква святого Миколая, стара церква на Дубнику і одна хата Петра Зілецького. Врятовані улючани поселились у навколишніх селах, між іншим, у місцевостях Добра-Шляхотська, Жаготин, Брижана. Інші викопали землянки і жили у них до часу акції «Вісла».

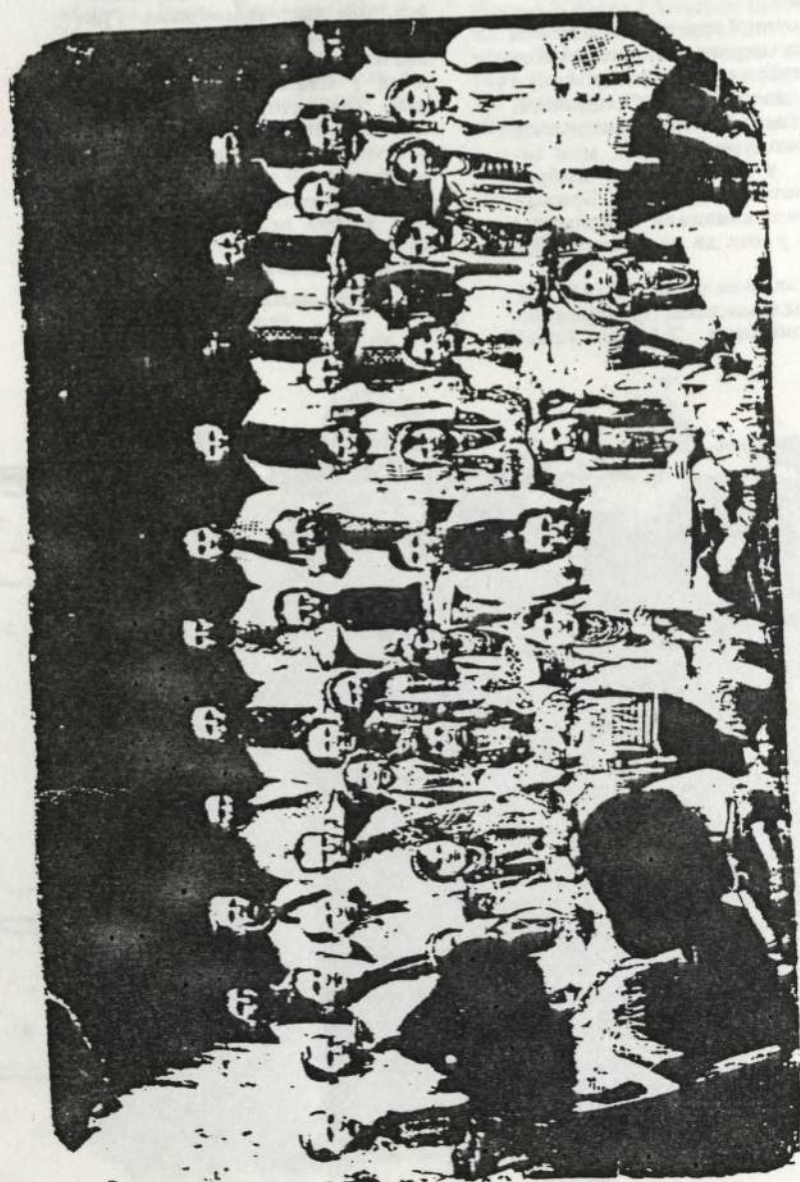
Після виселення улючан те, що залишилося, розкрадено або знищено. З-перед нової

церкви розкрадено в першу чергу будівельні матеріали, потрібні для закінчення будови. Пізніше згинули вікна, двері, бляха. Святостей для злодіїв не було. Розшабровано дзвіницю і все, що далось забрати. Грабіжники осквернили теж могили, між іншим, гріб дворян Піляви і Станіслава Смолявських, фундаторів вірменської каплиці. Знищено тоді у церквах чимало дорогіших ікон і малюнків... В одній з церков, як згадує Микола Ковальський, там, де був престол, нові «господарі» зробили туалет. Список втрат необмежений.

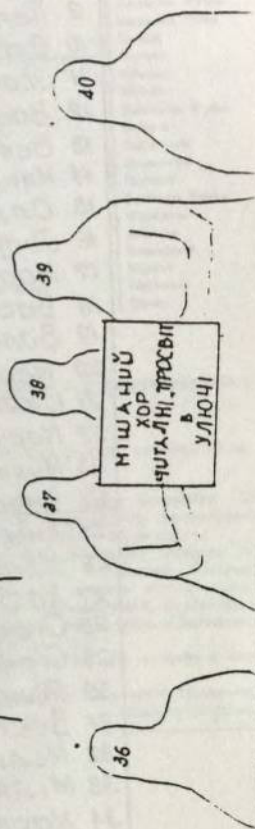
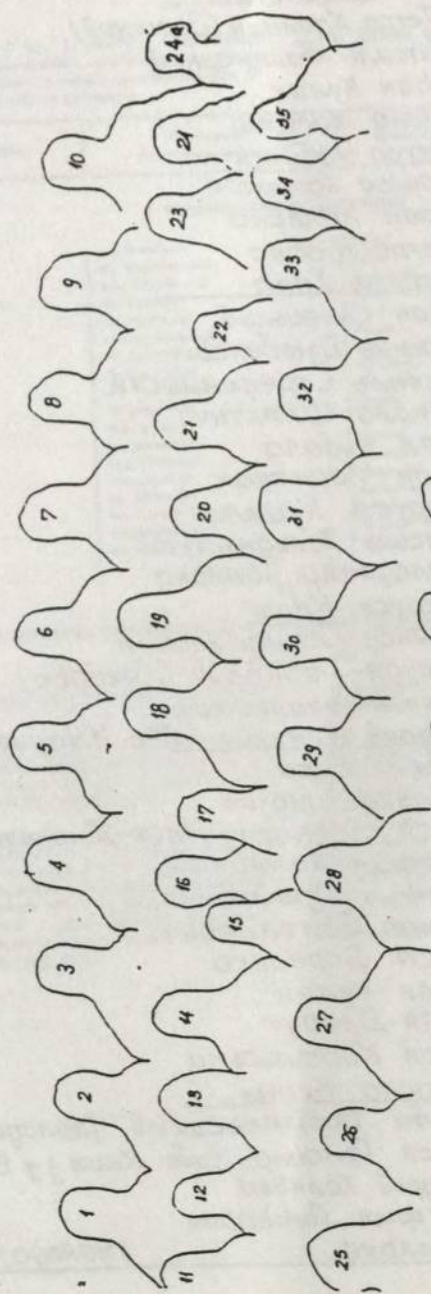
Василь Чарнецький
(улючанин),
Степан Мігус

Знищені могили біля церкви на Дубнику

Мішаний хор читальні "ПРОСВІТА" в Улючі

МІШАНИЙ
ХОР
ЧУТАЛІВІ, ПРІСВІТ
В
УЛЮЧІ

- 1 Середницький
- 2 Петро Крайник (Зарічний)
- 3 Василь Полянський
- 4 Іван Кулик
- 5 Юрко Магдиш
- 6 Петро Чебіняк
- 7 Паульо Харидчак
- 8 Іван Холявка
- 9 Петро Кібала
- 10 Василь Хома
- 11 Іван Солецький
- 12 Василь Дзюбокевіч
- 13 Василь Середницький
- 14 Микола Шляхтич
- 15 Оля Кібала
- 16 Іван Харитчак
- 17 Маруся Куцила
- 18 Василь Польованський
- 19 Володимир Поливка
- 20 Маруся Клиш
- 21 Олекса Середницький
- 22 Маруся Лебкович (Гринова)
- 23 Микола Ковальський
- 24 Андрій Шляхтич 24а М. Чарнецький
- 25 Аньеля Бюра
- 26 Мілька Тондзю
- 27 Кася Лебкович (Ганя Явірницька)
- 28 Стефця Холявка
- 29 Стефця Дзюбокевіч
- 30 Роман Солтикевич
- 31 Зося Дороцька
- 32 Міля Кулик
- 33 Міля Дробут
- 34 Кася Ковальська
- 35 Влада Клиш
- 36 Іван Добрянський (молодий)
- 37 Зося Головка (або Клиш з д. Вудівик)
- 38 Андрій Холявка
- 39 Стефця Лебкович
- 40 Холявка (малога)

z dnia 9 sierpnia 1977 r.

w sprawie zmiany nazw niektórych miejscowości w województwach: krosnieńskim, nowosądeckim, przemyskim, rzeszowskim i tarnobrzelskim.

Na podstawie art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 28 maja 1975 r. o dwustopniowym podziale administracyjnym Państwa oraz o zmianie ustawy o radach narodowych (Dz. U. Nr 16, poz. 91) zarządza się, co następuje:

§ 1. Zmienia się brzmienie i pisownię nazw wócl:

Nazwa obowiązująca	II przypadek forma przymiennikowa	Gmina, Miasto	Nazwa dotychczasowa
I. WOJEWÓDZTWO KROŚNIEŃSKIE			
Brzezina, wieś	-ny, brzeziński	Solina	Berezina Wyżna
Brzezinska, wieś	-ki, brzeziniński	Solina	Berezina Niżna
Brzeski, wieś	-tek, brzeskowski	Łutowiska	Berski
Urońska, wieś	-ki, brzoński	Solina	Berska
Chłoduik, wieś	-ka, chłodnicki	Naszedze	Iludno
Czechów, wieś	-chowa, czechowski	Naszedze	Wolmł
Dąbrówka, ca. miasto	-ki, dąbrówski	m. Janok	Dąbrówka Ruska
Ołgopole, wieś	-le, długopolski	Kamadzka	Doltyca
Górna Wieś, wieś	-urj Wsi, górnowiejski	Kamadzka	Czystogarb
Groszówka, leśniczówka	-ki, groszowski	Dydnia	Hrozówka
Gródek, wieś	-lka, gródecki	Solina	Horodek
Jablonica, wieś	-cy, jablonski	Dydnia	Jablonica Ruska
Jankowa, wieś	-urj, jankowski	Olesznica	Waukowa
Janied, przysiółek	-nia, jankowski	Domaradz	Jahotka
Judłówka, ca. wsi	-ki, judłowski	Łutowiska	Dworniczek
Kasimierzowa, ca. wsi	-wa, kasimierzowski	Łutowiska	Muczone
Liśówek, wieś	-uka, liśowski	Ustrzyki Dolne	Lukowate
Łąka, wieś	-ki, łącki	Dydnia	Głoca

ZARZĄDZENIE MINISTRA ADMINISTRACJI, GOSPODARKI TERENOWEJ I OCHRONY ŚRODOWISKA

z dnia 27 lutego 1981 r.

w sprawie przywrócenia nazw niektórych miejscowości w województwach: krosnieńskim, nowosądeckim, klm, rzeszowskim i tarnobrzelskim.

Na podstawie art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 28 maja 1975 r. o dwustopniowym podziale administracyjnym Państwa oraz o zmianie ustawy o radach narodowych (Dz. U. Nr 16, poz. 91) zarządza się, co następuje:

§ 1. 1. Przywraca się, według stanu obowiązującego przed dniem 1 października 1977 r., brzmienie i pisownię nazw miejscowości wymienionych w zarządzeniu Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 9 sierpnia 1977 r. w sprawie zmiany nazw niektórych miejscowości w województwach: krosnieńskim, nowosądeckim, przemyskim, rzeszowskim i tarnobrzelskim (Monitor Polski Nr 21, poz. 112).

2. Utrzymuje się nazwę przysiółka „Si” gminie Nisko w województwie tarnobrzelskim zarządzeniem, o którym mowa w ust. 1.

§ 2. Traci moc zarządzenie Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 9 sierpnia 1977 r. w sprawie zmiany nazw miejscowości w województwach: krosnieńskim, przemyskim, rzeszowskim i tarnobrzelskim (Monitor Polski Nr 21, poz. 112).

§ 3. Zarządzenie wchodzi w życie z dnia 1981 r.

Minister Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska

Михайло ВЕРБИЦЬКИЙ син Михайла,
народився в селі Улюч в 1815 році Березівського
повіту(Польща), помер 7 грудня 1870 року в селі
Млини. Великий український композитор і хоровий
диригент. Музичну освіту здобув у школі півчих
у Перемишлі та у Львівській духовній семінарії.
Один з перших українських композиторів-професіо-
налістів у Галичині.

Написав хори „Заповіт“, „Поклін“ та інші.
Писав симфонії, солоспіви, музику до драматичних
вистав. Автор музики українського національного
гімну „Ще не вмерла Україна“.

„ Ще не вмерла Україна ні слава, ні воля,
Ще нам братя молодії усміхнется доля.
Згинуть наші вороженьки, як роса на сонці,
Запануєм і ми братя у свої сторонці.
Душу, тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем що ми браття козацького роду.“

Ще не вмерла слава ні слава ні у сні-хне-тєя доб-ля тї зги-нуль на -- шї
 бо -- ро-жень-ки- як ро-са на сон-ці за-па-ну-єм і -- ми бра-тя
 у чо-ї сїо-ро Ду-шу ті-ло ми по-ло -- жим за на-шу сьо-
 до -- ду і по-ка-жем що ми бра -- та ко-заць-ко-го ро-ду

Під спеціальним наглядом (9)

«ТОЛЕРАНТНІСТЬ»

Яцек Куронь на форумі
СУП сказав:

... Правда однак є така і про неї вже хтось тут говорив, що ніколи українці не займали польських земель, не окупували їх та не тримали поляків у в'язниці, хоч в Галичині, пам'ятаємо, була українська поліція. Безсумнівно така є правда. Однак не можна дивуватися людям, що походять з цих сіл, де була різня, і пам'ятають УПА більшість менш так, як на Західній Україні пам'ятають Армію Крайову. І тільки полякам сказати, що для українців АК звучить так, як для поляків УПА, то вони розлютуються. А це правда...

...а ось дійсність!

... — Польська «толерантність», — говорить народжений уже після війни Степан М. — широко відома у всьому світі. Немає благороднішої нації, звичайно, на словах, від поляків. Я не пережив страхіть до воєнного, воєнного і післявоєнного часу, але я чув, як переселені батьки, сусіди розповідали про ті трагічні для нас часи. Тому не вірю в жодне слово таких «публіцистів», як Прус (Едвард — С. М.), Бата, Гергард, Вільчур та їм подібних.

Обплювували нас раніше і обплювують тепер. Я б не дивувався ще п'ять, десять років тому. Але тепер, чуючи усі декларації про демократію, рівноправність усіх, хто живе у Польщі, важко мені погодитись з таким паплюженням. Я, підкре-

плюю це ще раз, не переживаю цих страхіть. Та хоч мені дуже прикро, вірю в те, що й українці допустилися кровопролиття. Не виникло воно однак з нічого. Від наших старших людей знаю, як поляки над нами знущалися. Та чи треба шукати доказів аж в минулому? Чи деяким полякам нині не сняться кордони аж по Збруч, або ще далі — навіть до Чорного моря? Я зроду оптиміст, але не вірю, що ми з нашими декотрими польськими сусідами договоримося. Я ж українець і міг би не без підстав доводити, що Холм наш, що Перемишль, Замістя і ще кілька інших містечок до нас належать. Говорю за себе. Даймо цьому спокій. Ахай поляки не чіпляються за Львів, Станіславів (Івано-Франківськ — С. М.), Тернопіль... Хай зрозуміють, що вони були там окупантами. Не похвалою агресії радянських військ на території Західної України 17 вересня 1939 року. Але, на милість Бога, це не була агресія на Польщу, це була агресія на окуповану поляками Україну. Озивається ніщо інше, як польська «толерантність»! Хотілося б, а навіть бажалося б одного — представмо спільно — українці і поляки — щирій рахунок взаємних кривд. Був би це багатий на факти перелік, особливо з польського боку. Та я не вірю, що всі поляки на це спроможні, вони ж «найтолерантніша» нація Європи і усього світу... Але чи вони цього хочуть чи ні, до отих складних часів нам необхідно повернутись. Білі плями, прикривані деякими поляками, вкінці треба заповнити...